

Shahid Chamran
University of Ahvaz

 10.22055/SLIS.2021.32802.1708

Research Paper

Philosophical explanation of the user's cognitive ability to interactive retrieve information based on Abstraction of human paradigmatic

Esmat Momeni¹

1. Associate Professor (knowledge and Information science, Allameh Tabataba'i University, Tehran)

Article Info.

Received: 2020/12/01

Accepted: 2021/08/25

Abstract

Background and Objectives: The purpose of the present study is to philosophically explain of the user's cognitive abilities to interactive retrieve information based on abstraction of human paradigmatic.

Methodology: This is a fundamental theoretical goal research using deductive qualitative content analysis, its interpretation and conclusions. The data collection tools were collected through the study of library documents and other sources in the databases of Mulla Sadra's exponents' content analysis. The validity and reliability of the present study is based on the reliability and validity of past research. The analysis of the information and knowledge gathered from the content of the documents is done in an explanatory-inferential interpretation.

Findings: The commonalities of the three information behavior retrieval patterns, including Belkin, Ingwersen and Saracevic on the cognitive abilities based on abstraction of human paradigmatic of Mulla Sadra, the user can be regulated the knowledge status in Belkin episode of IR model and in Ingwersen cognitive model makes a difference in how users search and how their cognitive structures are influenced by information absorption; And also, in the Saracevic multilevel model, the levels (cognitive, motivational, and situational) have changed and caused more interaction, and in user interaction and response to the information system, it is possible to depict intermediates among levels and layers different aspects of vital.

Discussion: By explaining the cognitive abilities of the user in information interactive retrieval based on abstraction of human paradigmatic (Mulla Sadra), the three-way interactions of behavior, environment, and individuals are understood and lead to actions such as the search starting point and causing interpret and formulate a clear conceptualization of information behaviors including information behavior, information seeking behavior, information finding behavior, and

information use behavior during the interaction of information behaviors as well as varying levels of accuracy and attention in the search process as well as diversity and the variety of information behaviors will be predictable and persistent. Finally, formulating effective strategies to advance information in information behaviors leads to the implementation and development of interactive information retrieval patterns.

Keywords: *Interaction of information retrieval, Information behaviors, cognitive ability, Abstraction of human paradigmatic, Belkin, Ingwersen, Saracevic, Mulla Sadra*

---

*Corresponding author: Email: momeni.esmat@yahoo.com

How to Cite:

Momeni, E. (2022). Philosophical explanation of the user's cognitive ability to interactive and retrieve information based on Abstraction of human paradigmatic. *Journal of Studies in Library and Information Science*, 14(4): 50-81.

تبیین فلسفی توانایی های شناختی کاربر در رفتارهای اطلاعاتی بازیابی تعاملی اطلاعات بر اساس تجرد مثالی انسان

عصمت مؤمنی^۱

۱. دانشیار، علم اطلاعات و دانش شناسی، روان شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران

اطلاعات مقاله

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۰۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۱۱

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف، تبیین فلسفی توانایی های شناختی کاربر در رفتارهای اطلاعاتی بازیابی تعاملی اطلاعات بر اساس تجرد مثالی انسان است.

روش شناسی: پژوهش از نوع هدف بنیادی- نظری به روش تحلیل محتوا کیفی قیاسی، و تفسیر و نتیجه گیری آن استنتاجی است. ابزار گردآوری داده ها از طریق گردآوری و مطالعه اسناد کتابخانه و منابع دیگر، در پایگاه های اطلاعاتی در تحلیل محتوای شارحان ملاصدرا انجام شده است. روایی و پایایی پژوهش حاضر بر مبنای قابلیت اعتبار و اطمینان پژوهش های گذشته است. تجزیه و تحلیل اطلاعات و دانش گردآوری شده از محتوای اسناد، به صورت تبیینی- تفسیر استنتاجی انجام شده است.

یافته ها: وجه مشترک سه الگوی رفتار اطلاعات در بازیابی تعاملی اطلاعات اعم از بلکین؛ اینگورسن، و ساراسویک در توانایی های شناختی کاربر است که بر اساس مبانی فلسفه صدرایی در تجرد مثالی انسان می تواند رویدادی بلکین، وضعیت دانش کاربران قاعده مند شده؛ در الگوی شناختی اینگورسن، چگونگی جستجوی کاربران و چگونگی تاثیر پذیری ساختارهای شناختی آنان در جذب اطلاعات تفاوت ایجاد نموده؛ و نیز، در الگوی چند سطحی ساراسویک، سطوح (شناختی، انگیزشی و موقعیتی) دچار تغییر شده و موجب تعامل بیشتر می گردد و در گفت و گوی کاربر و دریافت پاسخ از نظام اطلاعاتی موجب به تصویر کشیدن میانکشی ها در میان سطوح و لایه های مختلف جنبه های حیاتی می گردد.

نتیجه گیری: با تبیین توانایی های شناختی کاربر در بازیابی تعاملی اطلاعات بر اساس تجرد مثالی انسان (ملاصدرا)، کنش متقابل سه جنبه رفتار، محیط، و افراد فهمیده و درک می شود و منجر به هدایت کنش ها از جمله نقطه شروع جست و جو می گردد و موجب تفسیر و تدوین مفهوم سازی روشن رفتارهای اطلاعاتی اعم از رفتار اطلاعاتی، رفتار اطلاع جویی، رفتار اطلاع یابی و رفتار استفاده از اطلاعات شده و در جریان تعامل رفتارهای اطلاعاتی و نیز سطوح متفاوت از دقت و توجه در مراحل جست و جو و هم چنین، تنوع و گوناگونی رفتارهای اطلاعاتی، امری قابل پیش بینی و مداوم خواهد بود. و در نهایت با تدوین راهبردهای اثربخش برای پیشبرد اطلاعات در رفتارهای اطلاعاتی منجر به پیاده سازی، و توسعه الگوهای بازیابی تعاملی اطلاعات می گردد.

کلیدواژه ها: رفتارهای اطلاعاتی، بازیابی تعاملی اطلاعات، توانایی های شناختی، تجرد مثالی انسان، بلکین، اینگورسن، ساراسویک، ملاصدرا.

*نویسنده مسئول

ایمیل: momeni.esmat@yahoo.com

استناد به این مقاله:

مؤمنی، عصمت (۱۴۰۱). تبیین فلسفی توانایی های شناختی کاربر در رفتارهای اطلاعاتی بازیابی تعاملی اطلاعات بر اساس تجرد مثالی انسان. مطالعات کتابداری و علم اطلاعات، ۱۴ (۴): ۵۰-۸۱.

مقدمه و بیان مسئله

شناخت در نتیجه پردازش اطلاعات توسط اشخاص حاصل می شود و شناخت حاصل شده نیز بر نحوه تعبیر و تفسیر اطلاعات به دست آمده، تأثیر می گذارد (Solsu,1993). توانایی های شناختی عبارتند از فرایندهای عصبی درگیر در اکتساب، پردازش، نگهداری و کاربست اطلاعات (Dukas,2004; Shettleworth,2010 in Nejati,2014). توانایی های شناختی رابط بین رفتار و ساختار مغز بوده و گستره وسیعی از توانایی ها (برنامه ریزی، توجه، بازداری پاسخ، حل مسئله، انجام همزمان تکالیف و انعطاف پذیری شناختی) را در بر می گیرد (Madrigal,2008 in Nejati,2014). رفتار اطلاعاتی، فرایندی تعاملی است، که در آن اغلب افراد پس از احساس نیاز اطلاعاتی برای ارضای آن اقداماتی صورت می دهند. فعالیت های اطلاعاتی بدون توجه به محیط در رفتار کاربر نمی تواند به روشنی درک شود. رفتار، محیط، و افراد (و باورهایشان) با هم تعامل برقرار می کنند و این کنش متقابل سه جانبه باید فهمیده شود تا اینکه کارکرد و رفتار اطلاعاتی فرد به خوبی درک گردد (Bigdeli, Makizadeh, 2015).

تعامل بازیابی اطلاعات، فرایندی پیچیده است که درک آن به لحاظ عملی و کاربردی، امری به نسبت آسان، اما به لحاظ مفهومی امری مشکل و به لحاظ نظری، موضوعی چالشی است (Sadoughi et al, 2011). بلکین در الگوی اطلاع یابی، نیاز اطلاعاتی فرد را نتیجه "ناهمگونی در وضعیت دانشی" فرد می داند. وی در الگوی خود به دو جهان درونی فرد و جهان برونی فرد اشاره دارد که دانش ذهنی و عالم درونی فرد را اثر گرفته از عالم واقع یا بیرون می داند. بلکین نیز به زمینه و عنصرهای موقعیتی نیاز اطلاعاتی توجه داشته و در این نکته، با دروین هم عقیده است که پی بردن به موقعیت کاربر کلید حل معماست و پی بردن به فاصله - آنچه که بلکین ناهمگونی می نامد- دارای اهمیت است (Morris, 1996 in Davarpanah, 2007). اینگورسن الگوی رفتار اطلاع یابی را از اساس بر پایه "فضای شناختی کاربر" و "محیط سازمانی / اجتماعی" می داند. در الگوی اینگورسن کاربران الگوهای از وظیفه های کاری، نیازهای اطلاعاتی، مشکل ها و هدف های خود دارند که بیشتر ضمنی ولی قابل بیان هستند. ساراسویک نیز با ارائه الگوی تعاملی طبقه ای خود در یک ساختار سه سطحی و اختصاص یک سطح به موقعیت کاربر، نشان داده که به عنصر محیط اطلاعاتی توجه کافی داشته است. وی در روشن ساختن سطح موقعیت کاربر، نیاز اطلاعاتی کاربر را علت تعامل با نظام اطلاعاتی ذکر کرده است (Wilson, 1999 in Davarpanah, 2007). ساراسویک عنصر محیط را پیش از موقعیت کاربر در الگوی خود آورده است که بیانگر تاکید او بر اثرگذاری محیط اطلاعاتی بر دیگر عنصرها است. در جمع، او بازیابی اطلاعات توسط کاربر را وابسته به توجه به تمامی سطح ها (روساخت، شناخت و موقعیت) می داند (Davarpanah and Salari, 2011).

در میان مخلوقات خداوند، انسان از جایگاه ویژه ای برخوردار است. پی بردن به حقیقت نفس و درک ناشناخته های آن از دغدغه های فیلسوفان مسلمان بوده است. از میان صفات نفس، ویژگی تجرد یکی از مهمترین آنهاست. ملاصدرا طبق اصل "جسمانیت الحدوث و روحانیه البقا" نفس در بدو حدوث، مادی است ولی در این مرتبه باقی نمانده و به مرحله تجرد نائل می شود. صدرالمتهالین با تکیه بر چهار اصل "اصالت وجود، تشکیک وجود، حرکت جوهری و اشتداد وجود" به تبیین چگونگی حصول تجرد در نفس می پردازد. با توجه به این اصول، درباره کیفیت حصول تجرد باید گفت نفس در طلیعه امور، مادی

¹ Belkin

² Ingwersen

³ Saracevic

است سپس از بستر ماده بر می خیزد و با حرکت جوهری^۱ به صورت نباتی نائل می شود که هنوز درکی در او نیست و فقط کارهای هماهنگ انجام می دهد. بعد از آن به مرحله ای می رسد که علاوه بر کارهای هماهنگ ادراک^۲ هم می کند. این مرحله، مرحله نفس حیوانی است که در واقع نازل ترین مرتبه تجرد است و "تجرد مثالی و برزخی" نام دارد. نزد ملاصدرا نفوس حیوانی واجد این نوع تجردند. نفس سپس به حرکت خود ادامه داده به درک کلیات عقلی نائل می گردد که این مرحله، مرحله نفس انسانی است با صعود به این مرتبه، در واقع نفس به مرتبه تجرد عقلی نائل می آید، اما در این مرحله هم متوقف نمی ماند و می تواند به حرکت خود ادامه داده به تجرد تام عقلی نائل شود (Ameri, 2006).

از آن جایی که در بازیابی اطلاعات، فرایند تعامل رفتار اطلاعاتی بین نظام اطلاعاتی و کاربر اتفاق می افتد و با استفاده از معیارها و راهبردها، فرایند های تعامل در نظام بازیابی اطلاعات پیاده سازی می شود، الگوی رویدادی بلکه به مقوله تعامل، برآیند افتراق میان انواع میانکشی ها در مجموعه ای از پیژوده های (رویدادی) اطلاع یابی می داند و بیان نشده که کدام یک از اهداف و وظایف کاربران ریشه اشتقاقی علی و معلولی دارد. و نیز، رویکرد الگوی شناختی اینگورسن به مقوله تعامل، با عناصر شناختی و دگرگونی بازیابی اطلاعات، تجسم می شود و رفتار اطلاع یابی از بازیابی اطلاعات به گونه ای صریح تجزیه و تحلیل نشده است. و همچنین، رویکرد الگوی چند سطحی ساراسویک به مقوله تعامل، به منزله گفت و گوی میان کاربر و نظام اطلاعاتی از طریق رابط در رویه سطحی، با تاثیر بر روی فضای شناختی کاربر برای برقراری ارتباط با درخواست آن، است و در به تصویر کشیدن میانکشی های میان سطوح و لایه های مختلف مشکل است. در این پژوهش با تبیین فلسفی توانایی های شناختی کاربر به مقوله تعامل رفتار اطلاعاتی در الگوهای بازیابی شناختی بر اساس تجرد نفس مثالی انسان ملاصدرا پرداخته است و در صدد پاسخ به این پرسش است: تبیین فلسفی توانایی های شناختی کاربر در رفتارهای اطلاعاتی بازیابی اطلاعات پیژودی (رویدادی) بلکه؛ شناختی اینگورسن؛ چند سطحی ساراسویک بر اساس تجرد مثالی نفس انسان، چگونه است؟

رفتارهای اطلاعاتی بازیابی اطلاعات

(Byrnes, Bernaki, 2013) معتقد است یک شکل نهایی از دانش که می تواند رفتار اطلاعاتی را تحت تاثیر قرار دهد مربوط به درک جستجوگر از رسانه اطلاعاتی و یا منابع موجود است (Widen, Steinerova and voisey, 2014) معتقد هستند، پژوهش های رفتار اطلاعاتی انسان ماهیت چند رشته ای با رویکردهای بسیار متفاوتی دارند. این دسته از پژوهش ها با علم اطلاعات، علم رفتار، علوم کامپیوتر، نظریه سازمانی و اجتماعی مرتبط هستند. (Case, 2015) می گوید، رویکرد اولیه پژوهش های این حوزه، سیستم های بازیابی، منابع و محمل های اطلاعاتی بود؛ اما از دهه ۱۹۷۰ تمرکز این پژوهش ها از سیستم به کاربر و رضایت وی جلب شد و نیز، بیان می دارند، این دیدگاه به مرور گسترش یافت و پژوهشگران با استفاده از رویکردهای گوناگون، بر جنبه های مختلف فرایند رفتار اطلاعاتی تمرکز کردند مدلهای متعددی بر اساس رفتارهای اطلاعاتی گوناگون افراد مختلف ایجاد شده است. (Such as Voight, 1961; Home, 1964; Paisley, 1968; R., 1970; Donahue and Tipton, 1973; Wilson, 1999, 1981; Colthau, 1991; Hernon, 1984; Ellis, 1989; Darwin, 1983; Marchionini, 1995;

^۱ ملاصدرا با اعتقاد راسخ به اصالت وجود، به معنای اصالت حضور، امکان تعلق معرفت به خود را نه تنها در تمام مراتب هستی ممکن می داند، بلکه با قائل شدن به اتحاد وجودی علم، عالم و معلوم معتقد می شود که انسان وجود و واقعیت خود را به مثابه وجودی شکل می دهد که ملازم با آگاهی است. بنابراین علم حضوری بر مبنای نگرش وجودی و اتحاد عالم و معلوم محقق می شود؛ چرا که حضور، همان اتحاد وجودی عالم است با معلوم (نجم آبادی و دهباشی، ۱۳۹۸).

^۲ واضح است که در نگرش ملاصدرا نیز خود، معنابخش شناخت است؛ زیرا در ضمن هر ادراکی، ادراک ذاتی که بنیاد ادراک است، خوابیده است. در تلقی وی، سخن از حضوری است که بنیاد هرگونه حصولی است. بنابراین حضور، بنیاد هر حصولی است. در تفکر صدرایی، حقیقت علم همان حضور هویت معلوم نزد عالم است، به نحوی که بین وجود شیء ادراک شونده با وجود نفس ادراک کننده، وحدت و اتحاد هست؛ بنابراین علم چیزی نیست جز وجودی که نزد من درک کننده حاضر است؛ به تعبیری، این وجود، هم متعلق فکر ماست و هم فاعل فکر ما (نجم آبادی و دهباشی، ۱۳۹۸).

Saolinen, 1995; Ingorsen, 1996; Lucky, Pettigrew, Ceylon, 1996; Baldwin and Rice, 1997; Maho Thibaut, 2003; Spink and Park, 2006, etc.) (Frizadeh; Bigdley, 2017).

منطق اصلی تمام مدل های رفتار اطلاعاتی این است که یک کاربر بالقوه با یک مشکل، یک موقعیت تصمیم گیری، یا یک شکاف که لازم است پر شود، مواجه است. مسئله اصلی رفتار اطلاعاتی شیوه رفع نیاز اطلاعاتی است. افراد برای برطرف کردن آن راه های گوناگونی طی می کنند که این راه ها همان هایی است که مدل سازی می شود (Audenson, 1999 quoted by Freizadeh; Bigdley, 2018). نیازهای اطلاعاتی می تواند زاده سائقه ای انسانی، رشد جسمی و ذهنی، شرایط محیطی و تحصیلی باشد. نیاز اطلاعاتی، مفهومی ذهنی و نسبی است که فقط در درون ذهن فرد تجربه می شود (Davarpanah, 2002). Krikelas (1983) اقدام فردی را که برای شناسایی پیامی در پیوند با نیازی ادراک شده صورت می پذیرد، رفتار اطلاع یابی می داند. Wilson (2000) چهار نوع رفتار: رفتار اطلاعاتی، رفتار اطلاع جویی، رفتار اطلاع یابی، رفتار استفاده از اطلاعات، را از یکدیگر متمایز می کند. رفتار اطلاعاتی عبارت است از کل رفتار انسان در ارتباط با منابع و مجراهای اطلاعاتی؛ رفتار اطلاع جویی عبارت است از جستجوی هدفمند اطلاعات به منظور ارضای هدفی خاص در جریان جستجو؛ رفتار اطلاع یابی عبارت است از سطح جزئی تر رفتار به کار گرفته شده از سوی جستجوگر در تعامل با نظام های اطلاع رسانی؛ رفتار اطلاع یابی شامل تمام تعامل های با نظام، خواه در سطح تعامل انسان با رایانه، خواه در سطح انتزاعی که اعمال ذهنی، نظیر قضاوت در مورد ربط داده ها یا اطلاعات بازیابی شده را نیز شامل می شود. رفتار استفاده از اطلاعات متشکل از اعمال فیزیکی و ذهنی مبتنی بر اطلاعات راه یافته به درون پایگاه معرفتی شخص است (Nokarizi; Davarpanah, 2006). برای این که جستجوگران بتوانند رفتار مناسبی برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود نشان دهند، ابتدا باید درک مناسبی از نیاز اطلاعاتی خود داشته باشند (Yamin Firooz, Noushin Fard and Siamian, 2012). طرح یک نظام برای پیشرفت در اطلاع یابی، نیازمند شناخت کاربر و اثرات متقابل کاربر و سیستم است. تعیین میزان موفقیت اطلاع یابی احتیاج به تجزیه و تحلیل بیشتر و معیارهای دقیق دارد و مدل های اطلاع یابی سعی می کنند روندی را که یک کاربر برای رفع نیاز اطلاعاتی خود دنبال می کند توصیف نماید (Adhami, 2003). این الگوها از یک طرف به رفتارهای عمومی که شروع واقعی جست و جوی اطلاعات را احاطه کرده اند مرتبط هستند، و از طرف دیگر نسبت به مواقعی که صرفاً از نظام های بازیابی اطلاعات مبتنی بر رایانه استفاده شود، مربوط هستند. این موضوع که کاربران چگونه به نقطه شروع یک جست و جوی رسند و اینکه ساختار شناختی آنها چگونه تحت تاثیر مراحل تصمیم گیری درباره زمان و چگونگی حرکت به سوی جست و جوی اطلاعات قرار گرفته است، احتمالاً فراموش شده است. بنابراین، بررسی جست و جوی اطلاعات باید فهم اطلاع یابی و درک رفتار اطلاعاتی به طور کلی همراه باشد. می توانیم این مسئله را به عنوان برشی عرضی از حلقه ها به منظور بررسی رفتار کلی، اطلاع یابی حوزه وسیع، و جست و جوی اطلاعات در زمانی که شخص با نظام های مبتنی بر رایانه تعامل برقرار می کند، تصور کنیم (Wilson, 1999 quoted by Asadi and Shokfteh, 2007). در هر جستجو حداقل دو عامل مؤثر است: یکی نظام و دیگری پرسش. در هر نظام ذخیره و بازیابی، ما از یک سو با پیش درک یا تجلیات ذهنی که در قالب متون مضبوط عینیت یافته اند مواجه ایم و از سوی دیگر با پرسشگر یا کاربر (Davarpanah, 2005).

Johnson (1997) معتقد است که برای طراحی مدل های نظری اطلاع یابی توجه به سه موضوع اصلی ضروری است: ۱. ارائه مبنای مستحکم نظری برای پیش بینی تحولات در رفتارهای اطلاعاتی، ۲. طراحی راهبردهای اثربخش برای پیشبرد اطلاعاتی، ۳. مفهوم سازی روشن رفتار اطلاعاتی و ارائه توصیف های غنی برای آن (۲۰۱۵: Case). به نظر می

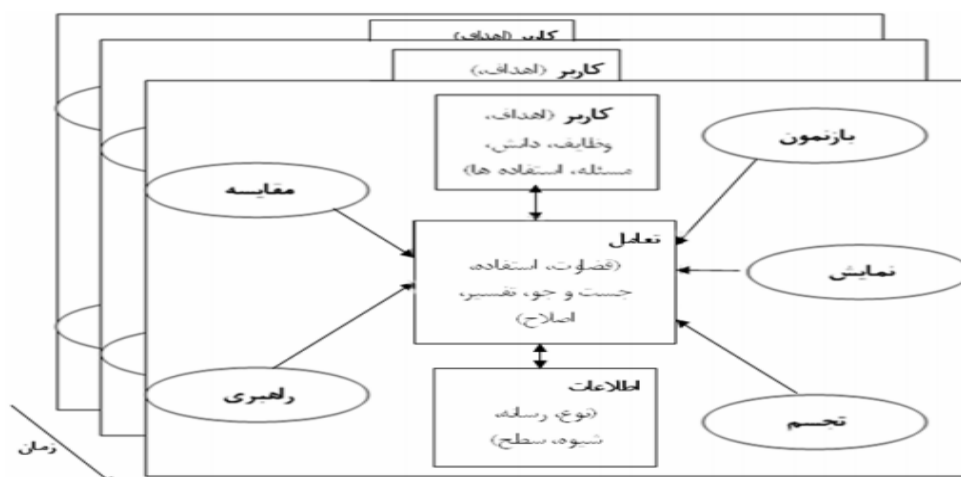
1. Information behavior
2. Information seeking behavior
3. Information searching behavior
4. Information use behavior

رسد هنوز پژوهش های زیادی در حوزه های مختلف نیاز است تا ویژگی های رفتاری انسان را در استفاده از نظام های بازیابی اطلاعات به روشنی مشخص سازند (Belkin,2003, quoting Nokarizi and Davarpanah,2006). به طور کلی یورلند¹ بر این باور است که دیدگاه متفاوت به موضوع بازیابی اطلاعات و اطلاع رسانی به طور ضمنی بیانگر دیدگاه های متفاوت به موضوع هایی چون شناخت، مفهوم ها و معنا است (Sharif,2005). دانشمندان معتقدند که یک رفتار در پی یک زنجیره عوامل روی می دهد؛ چرا که هر جستجوگری با توجه به تجربیات، دانش، نیاز اطلاعاتی و سطح انتظار خود در هر یک از مراحل جستجو با سطح متفاوتی از دقت و توجه عمل می کند. بنابراین نمی توان انتظار داشت که جستجوگران از یک الگوی مشخص و از قبل تعیین شده ای برای کسب اطلاعات و رفع نیازهای اطلاعاتی خود تبعیت کنند و تنوع و گوناگونی در رفتار اطلاع یابی امری مداوم و غیر قابل پیش بینی خواهد بود و عوامل محیطی، روانی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی در نوع رفتار تأثیر گذار می باشد (Yamin Firooz, Noushin Fard and Siamian,2012)

مدل اپیزودی (رویدادی) بلکین

پیش فرض بلکین و همکارانش این بود که مساله اصلی در بازیابی اطلاعات در نحوه بازنمون متون نیست، بلکه این مساله ریشه در چگونگی بازنمون " وضعیت متناقض دانش، جنبه شناختی و نیز موقعیتی کاربر و در نهایت، رویکرد وی نسبت به نظام های اطلاعاتی دارد. فرایند اصلی در این مدل، تعامل کاربر نه با نظام، بلکه با اطلاعات است. بلکین تصریح می کند که مشکل واسطه های بازیابی اطلاعات، فقدان اتخاذ روش ها و تدابیر صحیح جهت پشتیبانی از انواع مختلف تعاملات و انواع متنوع راهبردهای اطلاع یابی است (Goodrum and Spink,1996 Quoted in Sadoughi et al, 2011). به اعتقاد بلکین تعامل میان استفاده کننده و اجزای مختلف نظام بازیابی اطلاعات بستگی به ویژگی های استفاده کننده مانند وضعیت دانش و اهداف و وظایف وی دارد (Belkin and et al,1995 Quoted in Hariri, 2004). Belkin (1996) تصریح می کند یکی از نقائص این است که در مدل اشاره نشده است که کدام یک از اهداف و وظایف کاربران ریشه اشتقاقی علی و معلولی دارد (Sadoughi and et al,2011). بلکین در الگوی اطلاع یابی، نیاز اطلاعاتی فرد را نتیجه "ناهمگونی در وضعیت دانشی" فرد می داند. وی در الگوی خود به دو جهان درونی فرد و جهان برون فرد اشاره دارد که دانش ذهنی و عالم درونی فرد را اثر گرفته از عالم واقع یا بیرون می داند. بلکین نیز به زمینه و عنصرهای موقعیتی نیاز اطلاعاتی توجه داشته و در این نکته، با دروین هم عقیده است که پی بردن به موقعیت کاربر کلید حل معماست و پی بردن به فاصله - آنچه که بلکین ناهمگونی می نامد- دارای اهمیت است (Morris,1996 In Davarpanah, 2007).

¹ Hjørland

مدل اپیزودی (رویدادی) بلکین (بلکین، ۱۹۹۶).

Diagram1: (Belkin's episodic model)

مدل شناختی اینگورسن^۱

مدل اینگورسن، ایده های مربوط به رفتار اطلاع یابی و نیازهای اطلاعاتی و نیز مسائل مربوط به نظام های بازیابی اطلاعات را تا حدودی به صورت یکپارچه ارائه می کند. اینگورسن، تصریح می کند که کاربران برای نیاز اطلاعاتی یا مساله و هدف خود دارای مدل هایی ذهنی هستند که بیشتر این مدل ها، ضمنی است، اما قابلیت تبدیل شدن به حالت صریح را دارند. یکی از عناصر مدل شناختی اینگورسن در بازیابی اطلاعات، فضای شناختی کاربر است که نقش بسزایی را چه به لحاظ کسب دانش موضوعی و چه به لحاظ رفتار اطلاع یابی ایفا می کند. قابلیت ها و مهارت های یادگیری متأثر از دانش موضوعی و در ارتباط با تخصص کاربر است، وابسته به دانش موضوعی نیست. این قابلیت ها در خصوص ظرفیت های یادگیری بسیار انعطاف پذیر است و باعث توسعه مهارت ها برای استفاده بهینه از اطلاعات و در نهایت خلق دانش می شود. نقطه ضعف اصلی این مدل در عدم تجزیه و تحلیل رفتار اطلاع یابی به گونه ای صریح و مجزا از بازیابی اطلاعات است. مسائلی از قبیل چگونگی تاثیر پذیری ساختارهای شناختی کاربران از فرایندهای جستجو اطلاعات، می توانند با عناوین محیط اجتماعی یا سازمانی درون این مدل مطرح شوند (Ingwersen, 1996 Quoted in i and et al, 2011). به نقل از Majidi (2016) اینگورسن، به دلیل مباحث و نظراتش در کتاب خود به عنوان "چرخش" در زمینه پیوند محکم تحقیق در بازیابی اطلاعات و جست و جوی اطلاعات و همچنین توجه بیشتر به درک بافتی و آگاهی موقعیتی در توسعه سیستم ها مورد توجه بوده است. بافت را می توان محیطی که فرد در آن قرار گرفته و هر لحظه دارای تصویر خاصی است، تعریف کرد. Cool (۲۰۰۱) بیان می دارد، موقعیت می تواند به صورت مساله ساز یا عادی دسته بندی کرد موقعیت مساله ساز به حالت شناختی اشاره دارد که فرد با عدم قطعیت روبرو است و ممکن است به جست و جوی اطلاعات بیانجامد. در حالی که موقعیت عادی به حالتی که در آن هماهنگی درک وضعیت ناهماهنگی کاربر را که در طول حالت شناختی خود احساس می کند، برجسته می سازد. اینگورسن الگوی رفتار اطلاع یابی

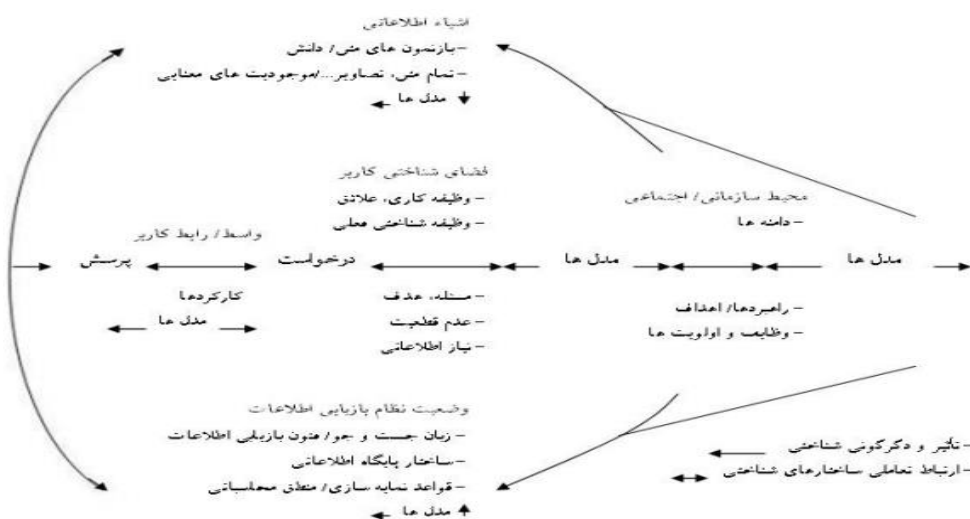
۱. Ingwersen

۲. برای اولین بار کریک (۱۹۴۳) از مفهوم مدل ذهنی در مطالعات روانشناسی استفاده کرد و آن را مدلی از جهان پیرامونی با مقیاسی کوچک تر تعریف کرد که افراد در ذهنشان دارند و می توانند با استفاده از دانش و تجربه خود، پیامدهای اقدامات خود را بهتر و مطمئن تر پیش بینی کنند (منون و یانو، ۲۰۱۷). پس از وی محققان دیگر، مفهوم مدل های ذهنی را در مباحث روان شناسی با عباراتی و اصطلاحات متفاوت ولی با مفاهیم معنایی نزدیک آوردند که از جمله آن اصلاحات می توان به تصویر ذهنی (پوکاک، ۱۹۷۳)، بازندهای شناختی (داونز و استا، ۱۹۷۳)، نگاهت های علی (بوگون، ویک و بینکتورست، ۱۹۷۷)، سیستم های ارزش / نماد (سمیرکیچ و ستوبرت، ۱۹۸۵)، طرح واره شناختی (ایرلند، هیت، بتیس، پرس اند اولد، ۱۹۸۷) و مسیر های شناختی (ستومف، ۱۹۸۹) اشاره نمودها را می توان معادل مفهوم مدل های ذهنی در نظر گرفت.

مؤمنی: تبیین فلسفی توانایی های شناختی کاربر در رفتارهای اطلاعاتی بازیابی...

را از اساس بر پایه فضای شناختی کاربر "و محیط سازمان/اجتماعی" می داند. در الگوی اینورسن کاربران الگوهایی از وظیفه های کاری، نیازهای اطلاعاتی، مشکل ها و هدف های خود دارند که بیشتر ضمنی ولی قابل بیان هستند (Davaranpanah, 2007 Wilson,1999 in). اینگورسن؛ ۱۲ ایده اصلی در دیدگاه شناختی را در نقل قول زیر بیان می کند: "هر پردازش اطلاعاتی، ادراکی و یا نمادین، از طریق نظام مقوله بندی یا نظام مفاهیمی انجام می شود که، در ابزار پردازش اطلاعات، الگوی ادراک آن است (DeMay,1977 in Ebrahimzadeh, Rezaei Sharifabadi,2016).

مدل شناختی اینگورسن از تعامل در بازیابی اطلاعات (جارولین و ویلسون، ۲۰۰۳).

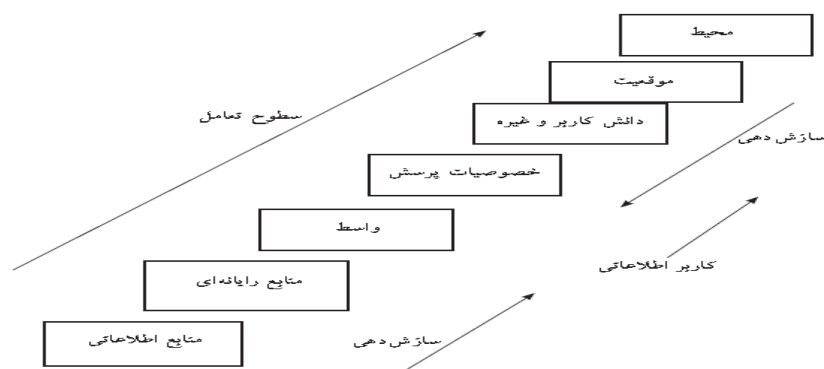
Diagram2: Ingorsen's cognitive model of interaction in information retrieval

مدل چند سطحی ساراسویک^۳

این مدل "تعامل" به منزله گفتگوی میان شرکت کنندگان، یعنی کاربر و رایانه، از طریق یک رابط در رویه سطحی در نظر گرفته شده است و هر کدام از شرکت کنندگان با سطوح و لایه های متعددی به تصویر کشیده شده اند. در قسمت کاربر، کمترین سطوح تشکیل دهنده شامل: سطح شناختی و سطح انگیزشی و سطح موقعیتی است و در قسمت رایانه، کمترین سطوح عبارتند از: سطح مهندسی و سطح پردازش و سطح محتوی. در طول تعامل بازیابی اطلاعات، به تناسب پیشرفت گفتگو درون ایزودها (رویدادها)، سطوح شناختی و انگیزشی عمیق تر و سطوح موقعیتی بیشتر دچار تغییر می شوند، چرا که پرسش یا مساله، بازتعریف می شود یا مورد تمییز مجدد قرار می گیرد. همچنین، به تناسب پیشرفت تعامل، موارد مطرح در رویه سطحی نیز دچار تغییر می شوند، چرا که واژه های جستجوی جدیدتری انتخاب می شوند و از واژه های جستجوی قبلی صرف نظر می شود، فنون جستجوی قبلی تغییر می کند و فنون جدیدی اتخاذ می شود. به بیان دیگر، هر چه تعامل بیشتر پیش می رود، به همان نسبت میانکنش های جزئی تر و دقیق تر و مستقیم تری میان لایه های عمقی و لایه های سطحی را شامل می شود (Sadoughi and et al,2011). نقطه ضعف کلی مدل لایه ای را می توان همان نقطه ضعفی دانست که بیشتر مدل های لایه ای در حوزه های زبان شناسی و علوم ارتباطات نیز دچار آن هستند و آن اینکه به تصویر کشیدن میانکنش های میان سطوح و لایه های مختلف جنبه های حیاتی، بسیار مشکل است (Goodrum and Spink,1996 Quoted in Sadoughi et al, 2011).

1. Ingwersen
2. Jarvelin and Wilson
3. Saracevic

ساراسویک نیز با ارائه الگوی تعاملی طبقه ای خود در یک ساختار سه سطحی و اختصاص یک سطح به موقعیت کاربر، نشان داده که به عنصر محیط اطلاعاتی توجه کافی داشته است. وی در روشن ساختن سطح موقعیت کاربر، نیاز اطلاعاتی کاربر را علت تعامل با نظام اطلاعاتی ذکر کرده است (Wilson,1999 in Davarpanah, 2007). ساراسویک عنصر محیط را پیش از موقعیت کاربر در الگوی خود آورده است که بیانگر تاکید او بر اثرگذاری محیط اطلاعاتی بر دیگر عناصرها است. در جمع، او بازیابی اطلاعات توسط کاربر را وابسته به توجه به تمامی سطح ها (روساخت، شناخت و موقعیت) می داند (Davarpanah and Salari,2011). و نیز، محیط استفاده از اطلاعات در بافت اجتماعی تاکید دارد و کاربر هسته این چهارچوب مفهومی است (Kalthav, 1993; Dervin & Nilan,1986; Honeys,1990; Dresch and Windel,1985; Mike and Lindley, and the whole Han in Davarpanah and Salari,2011).

مدل ساراسویک از تعامل در بازیابی اطلاعات (ساراسویک، ۱۹۹۷)

Diagram3: Saraswick model of interaction in data retrieval

از آن جایی که نظام اطلاعاتی رابطه اذهان پرسشگر به منزله ذهنیت ها و مدارک یا اشیاء اطلاعاتی به عنوان عینیت هاست؛ بنابراین، نظام ها باید بر اساس مبانی نظری رابطه میان ذهن و عین راهکارهای مناسب تری برای ارزیابی جست و جو و دریافت بازخورد جست و جو گران پیش بینی کرد (Davarpanah, Ramezani,2004). Saracevic (1996) معتقد است که ربط دارای مجموعه ای از خصوصیات عام است که تعیین کننده ماهیت آن است. وی بر پایه این پیش ذهن که ربط ریشه در درک انسانی دارد ویژگی های زیر را بر می شمارد: ارتباط، قصد، زمینه، استنباط، و تعامل. به عقیده Saracevic(2002) "ربط مکانیسمی نهادینه در درون و جزء لاینفک ادراکات ماست، و این امر خود گواه و دلیلی بر استفاده از نظام های بازیابی اطلاعات است".

به طور کلی، مفهوم ربط در علم اطلاع رسانی ریشه در درک شهودی افراد از این اصطلاح دارد. ما در ارتباطات خود با دیگران، در جستجوی اطلاعات و رجوع به عناصر اطلاعات، در افکار و اندیشه ها و تعامل های خود، از "ربط" بارها استفاده می کنیم. برای فیلتر کردن، تخمین زدن، ارزیابی کردن، رده بندی کردن، استنباط کردن، پذیرش یا رد، تداعی کردن، گروه بندی نمودن، و به طور کلی برای تعیین میزان کارآمدی یا شایستگی یک منبع اطلاعاتی، به ربط آن می اندیشیم. ما فعالانه از ربط استفاده می کنیم. به هر میزان هدفها و بینش های شناختی ما تغییر میکند یا منبع اطلاعاتی موجود اصلاح می شود، برداشت ما از ربط منابع اطلاعاتی نیز تغییر می کند. شهود را نیز می توان در قالب یک تعریف کلی به این صورت مطرح نمود که شهود، بصیرت، درک و معرفتی درونی، بی واسطه و مستقیم از امور است (Davarpanah, Ramezani,2004). ربط یک مکانیزم ذاتی و درونی است که همیشه با فرایند شناخت همراه است؛ یعنی افراد به طور

1. Saracevic

شهودی و به سادگی مفهوم ربط را درک میکنند. از درک شهودی ربط می توان نتیجه گرفت که ربط دارای ویژگیهای زیر است - :ربط بر اساس شناخت است - ربط یک فرایند فعال است - ربط با شایستگی یا کارآمدی سروکار دارد - ربط در یک رخداد، پدیده، شیء و مفهوم یک منبع تجلی پیدا می کند بنابراین، گفته می شود ربط اصولاً ماهیتی شهودی دارد. نویسندگانی مانند "ساراسویک" و دیگران به شهودی بودن تشخیص ربط نیز معتقدند. البته این مفهوم، به یک درک بین رشته ای از شهود و نحوه حصول آن نیاز دارد (Hassanzadeh and Rezazadeh,2008).

توانایی شناختی

فرایند شناخت به این مسائل مربوط می شود که افراد چطور اطلاعات را درک می کنند، یاد می گیرند، به یاد می سپارند و درباره آنها فکر می کنند. روانشناسی شناختی بر روی مسائلی از قبیل اینکه افراد چگونه موضوعات مختلف را درک می کنند؛ آنها چرا برخی از واقعیتها را به خاطر می سپارند و برخی دیگر را فراموش می کنند؛ چگونه زبان جدیدی را فرا می گیرند یا چگونه برای حل مسئله فکر می کنند؛ چرا بسیاری از مردم تجربه های خاصی را به یاد می آورند ولی نام افرادی را که سالها پیش آنها را می شناخته اند، فراموش می کنند؛ این موارد، سؤال هایی هستند که با مطالعه روانشناسی شناختی پاسخ داده می شوند (Sternberg,1996 Quoted in Solso, 1992). اهمیت توجه به مسئله شناخت از جانب یک متخصص اطلاع رسانی، از دو جنبه قابل بررسی است 1- :متخصص اطلاع رسانی به عنوان بخشی از نظام بازیابی اطلاعات 2.متخصص اطلاع رسانی به عنوان تسهیل گر تعامل بین کاربر و نظام بازیابی اطلاعات متخصصان اطلاع رسانی با تقویت توانایی خود در تشخیص فرایندهای شناختی کاربران نظام های ذخیره و بازیابی اطلاعات، میتوانند به بازیابی اطلاعات "مربوط" کمک کنند. این توانایی، در نتیجه تعامل با کاربر تقویت می شود (Quoted in Davarpanah, Ramezani,2004). Hedman,2005.

توانایی های شناختی عبارتند از فرایندهای عصبی درگیر در اکتساب، پردازش، نگهداری و کاربرد اطلاعات (Dukas,2004; Shettleworth,2010 in Quoted in Nejati, 2013). توانایی های شناختی رابط بین رفتار و ساختار مغز بوده و گستره وسیعی از توانایی ها (برنامه ریزی، توجه، بازداری پاسخ، حل مسئله، انجام همزمان تکالیف و انعطاف پذیری شناختی) را در بر می گیرد (Madrigal, 2008 Quoted in Nejati,2013). نقص شناختی در تعامل فرد با محیط آشکار می شود؛ چه بسا فرد دارای نقص شناختی در تعامل با یک محیط فقیر از محرکها مشکلی نداشته باشد، ولی در یک محیط غنی ناتوانی شناختی او مشخص شود. از این رو، محیط بستری است که توانمندی شناختی فرد در آن تجلی می یابد (Hedden& et al, 2008 Quoted in Nejati,2013).

هوش یا توانایی عقلی، ترکیب پیچیده ای از عواملی است که "توانایی شناختی" نامیده می شود. نمونه هایی از "توانایی شناختی" شامل توانایی های استدلال، یادآوری، فهم زبانی، و تعیین موقعیت و درک موارد بصری است. این توانایی های شناختی در مطالعات تحقیقی متنوعی مورد بررسی قرار گرفته اند. بررسی کتابخانه ای ثابت کرده است که افراد با سطوح عالی تری از توانایی های شناختی، معین، از سیستم بازیابی اطلاعات با کارایی بیشتری استفاده می کنند. از توانایی های شناختی جهت پیشبینی شماری از بازده های کار در سازمان استفاده شده است. برای مثال، ۱. "هانتر" مدرکی را از ده ها مطالعه که توانایی های شناختی مربوط و میزان انجام کار را پیشبینی می کنند مورد بررسی قرار داد. ۲. در محیط کتابخانه ای، عده ای از محققین ارتباط مستحکمی را بین توانایی های شناختی و عملکرد برقرار کردند. "تیتلبام کرونیس" پی برد

1. Hunter

2. Teitelbaum-Kronsh

که بین توانایی استدلال منطقی و جستجوی مستقیم موفق رابطه مثبتی وجود دارد.^۳ "ویسنت، هیز" و "ویلیجز" نشان دادند که مهارتهای واژگانی توجیهی بر قسمت مهمی از اختلافات زمان برای یافتن سئوالات در جستجوی نظام فایل سلسله مراتبی می باشد. ۴. در بررسی انجام شده توسط آلن ثابت شده است که سرعت درک تأثیر مهمی بر روی کیفیت تحقیق می گذارد، در حالیکه استدلال منطقی، واژگان و توانایی های درک فضایی بر روی میزان موفقیت های بدست آمده در تاکتیکهای تحقیق موثرند. آنها تنها چهار توانایی از بیست و سه توانایی های شناختی بودند که بوسیله فرنج و همکارانش انتخاب شده اند (Allen, 1996). توانایی های شناختی یا ذهنی امکان درک مفاهیم، حل مسئله، توجه، به خاطر سپردن و تصمیم گیری را به انسان می دهد و نقص در این حوزه می تواند علایم مشخصی مانند ناتوانی در درک مفهوم، ناتوانی در تولید مطلب و نوشتن انشاء، بی توجهی به درس و دستورالعمل های ارائه شده در زندگی روزمره را به دنبال داشته باشد (Mcbrayer, 2012 Quoted in Rahmati, 2019). بنابراین توانایی های شناختی به عنوان اولویت ها یا ترجیحات فردی متفاوت، منسجم از سازمان دهی و پردازش اطلاعات و تجربه می باشند (hen and Tsai, 2010 Quoted in Rahmati, 2019).

مبانی فلسفی ملاصدرا

هر اندیشمندی به فراخور مبانی فلسفی خود و نوع بینشی که به جهان و هستی دارد، جایگاه انسان را متفاوت از دیگران ترسیم خواهد کرد. در حکمت اسلامی، خداوند مبدا و منتهای هستی است. در این بینش، هستی از خداوند تجلی می یابد و مجدداً به خداوند باز می گردد. بنابراین، خداوند هم اول و هم آخر هستی است. حال این سوال مطرح است که در دایره وجود، مبدا هستی کیست؟ ملاصدرا خداوند را مبدا هستی می داند خدا در اندیشه وی از تمام مراحل وجود بالاتر است و موجود دیگری بالاتر از او وجود ندارد: "اول (باری تعالی) تام و کامل ترین وجود است؛ بلکه مافوق تمام و تمام کمالات است. او فاقد هیچ کمالی یا صفتی از صفات کمالی و یا اراده و یا انگیزه یا واسطه ای نیست. او فاعلی است که فاعلیت تام و کامل است...."^۲ پس مبدا هستی در دایره وجود شناسی ملاصدرا، خدا است و تمام کمالات موجودات از آن او است. در نظام اندیشه ملاصدرا، عقل اولین صادر خداوند است. عقل مرتبه ای از هستی و مجرد از ماده و بعد است. از عقل، مرحله نفس به وجود می آید. نفس عالمی است که موجودات آن ذاتاً مجرد از ماده و در فعل، محتاج ماده هستند. بعد از نفس، عالم جسمانی قرار دارد که با صفت بعد و مقدار شناخته می شود و پایین ترین مرتبه وجود است. به نظر ملاصدرا، هر یک از موجوداتی که ما در عالم جسمانی ملاحظه می کنیم، در عوالم بالاتر قرار دارند. موجودات محسوس نیز دارای یک وجود نفسانی و یک وجود عقلانی در عوالم بالا هستند. همه آنچه در عالم محسوس تحقق دارند، در عالم نفس و عقل نیز تحقق دیگری خواهند داشت و همه این عوالم از ذات خداوند نشأت گرفته اند. طبیعت در جریان ذاتی خود، بعد از صور جسمیه، عالم نبات پدید می آید و پس از مرتبه نباتی نوبت به مرتبه حیوانی می رسد؛ که علاوه بر داشتن قوای نباتی، از قوه ادراک نیز بهره مند است. قوه ادراک به حیوان کمک می کند در عالم جسمانی حرکت کند. بدین ترتیب، عالم حیوانی دارای تحرک ارادی (غریزی)، ادراک محسوس و حتی خیالی است. پس از این که طبیعت، صور نباتی و حیوانی را پذیرفت، مستعد پذیرش صورت انسانی می شود. طبیعت باید از مراتب جسمی، نباتی و حیوانی عبور کند تا قابلیت دریافت صورت انسانی و نفس ناطقه را بیابد. متوجه می شویم تمام موجودات عوالم جسمانی، نباتی و حیوانی مقدمه ای برای ایجاد انسان هستند، گویی آنکه برای وجود انسان به وجود آمده اند. پس انسان نهایت کمال عالم جسمانی است و با خلقت او ابتدای انسانیت آغاز می گردد. انسان علاوه بر داشتن قوای نباتی، حیوانی، قابلیت دریافت عقل را دارد. همه آدمیان در داشتن عقل بالقوه مشترک هستند و

^۱. Kim J. Vicente, Brian C. Hayes, and Robert C. Williges

^۲. ملاصدرا، الشواهد الربوبیه، ص ۱۲۸

می توانند عقل خود را از فعلیت خارج نمایند و به مقامات برتر انانیت دست یابند. جایگاه بارز انسان در اندیشه ملاصدرا از آن جهت که همه موجودات، زمینه ای برای تحقق انسان هستند و انسان مقدمه ای برای اتصال با عقل فعال، به عبارت دیگر، همه موجودات زمینه تحقق انسان هستند و انسان زمینه تحقق معرفت (Bouzari Nejad, 2011).

بنابراین ابتدای موجودات عقل است و انتهای آنها به عاقل ختم می شود و ما بین آنها منازل و مراتب قرار دارد. قوه عقل انسان به دو قسم عقل نظری و عقل عملی تقسیم می شود. "عقل نظری" نیرویی است که انسان به وسیله آن به ادراک کلیات و شناخت آنچه هست دست می یابد. ملاصدرا از **عقل هیولانی**، **عقل بالملکه**، **عقل بالفعل** و **عقل مستفاد** به عنوان درجات عقل نظری یاد می کند. "عقل هیولانی" مرتبه ای است که انسان استعداد پذیرفتن تمام صور معقول را دارد و این مرتبه در همه افراد انسان به طور فطرتی مشترک است. در "عقل بالملکه"، مقعولات اولیه ای که کلیه افراد بشر در فهم و ادراک آنها مشترک هستند. در "عقل بالفعل"، نفس انسان می تواند کلیه مقعولات اکتسابی خود را بدون زحمت در ذات خویش مشاهده کند. "عقل مستفاد" هم مرتبه ای است که نفس انسان بتواند مقعولات خود را در عقل فعال مشاهده نماید. "عقل مستفاد" از آن جهت عقل مستفاد گفتند که نفس، آن مقعولات را از ما فوق خود (عقل فعال) استفاده می کند. هدف نهایی از ایجاد تمام موجودات محسوس، خلق انسان است و هدف و غایت نهایی از خلقت انسان، نیل به مقام عقل مستفاد و مشاهده مقعولات و اتصال به ملاء اعلاست. "عقل عملی" نیز نیرویی است که انسان توسط آن می داند صنایع و آنچه مربوط به باید و نباید زندگی اوست، انجام دهد. مراتب عقل عملی بر حسب استکمال، چهار قسم است. مرتبه اول، تهذیب ظاهر با اطلاعات دستورات شرع؛ مرحله دوم تطهیر قلب و زدودن صفات ناپسند؛ مرحله سوم کسب صفات خوب و مرحله چهارم فنای نفس از ذات خویش (Bouzari Nejad, 2011).

فرایندهای ادراکی از نگاه ملاصدرا

همان طور که پیداست به نظر صدرا در هیچ بحثی از جمله ادراک نمی توان وجود را نادیده گرفت؛ زیرا وجود مبدا و غایت تمام مباحث است. از نظر صدرا با توجه به اصالت وجود، ادراک یک حقیقت طولی و ارتقاء وجودی و سیر از عالم دنیا به عالم آخرت است^۱ و ماندن نفس در مرتبه حس و دیگر مراتب پایین وجود، نشان دهنده نقص وجودی فاعل شناسا (نفس) است. ملاصدرا قائل به مراتب سه گانه وجود است که عبارتند از: عالم جسم و طبیعت (ناسوت) و عالم مجرد مثالی یا مثال (ملکوت) و عالم مجرد محض یا عالم عقل (جبروت) و از آنجا که وی حقیقت علم را وجود می داند نه ماهوی، قائل به سه مرتبه از ادراک متناظر با عوالم وجود است: ادراک حسی، خیالی و عقلی. بنابراین در دیدگاه ملاصدرا مراتب "ادراک" با مراتب اصلی وجود تطابق دارند. با توجه به آنکه ملاصدرا علم و ادراک را هم وزن وجود می داند، تطابق مراحل ادراک با مراتب وجود، بسیار واضح هست. بنابر "تطابق کونین"، ادراک حسی متناسب با ناسوت و ادراک مثالی متناسب با ملکوت و ادراک عقلی متناسب با جبروت است. بر این اساس از نظر صدر المتالیهین، نفس آدمی با هر یک از ادراکات، عالم متناسب با خودش را ادراک می کند^۲ و در هر مرتبه ای از ادراک، با نشئه خاص و متناظر با خودش متحد می شود. ادراک و معرفت

۱. صدرالدین صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۹۸۱). الشواهد الربوبیه، ج. ۲. تصحیح سید جلال الدین آشتیانی. مشهد: المرکز الجمعی للنشر

۲. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۹۸۱). الشواهد الربوبیه، ج. ۲. تصحیح سید جلال الدین آشتیانی. مشهد: المرکز الجمعی للنشر.

۳. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۳۸۰). المبدأ والمعاد، تحقیق سید جلال الدین آشتیانی. قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ج سوم.

۴. ملاصدرا، اسفار، ج ۲، ص ۲۸۹

۵. ملاصدرا، اسفار، ج ۳، ص ۵۰۶ و الشواهد الربوبیه، ص ۳۱۴-۳۱۲.

۶. ملاصدرا، اسفار، ج ۳، ص ۳۱۳: همان، جلد ۹، ص ۲۹

۷. ملاصدرا، اسفار، ج ۳، ص ۴۰۳-۴۰۲

۸. ملاصدرا، الشواهد الربوبیه، ص ۳۲۳ و اسفار، جلد ۷، ص ۲۲۵

در فلسفه اسلامی با به کار افتادن حواس آغاز می شود؛ زیرا ذهن انسان در ابتدا کاملاً خالی از علوم تصویری و تصدیقی است.^۱ بدین ترتیب با پدید آمدن صور حسی اولین مرتبه ذهن ساخته می شود. پس از تحقق صورت های حسی، قوه خیال به کار می افتد و صورت های خیالی صور پیشین در مرتبه خیال پدید می آید. بعد از این مرحله، نوبت فعالیت قوه عقلانی است. صورت های عقلی مدرکات پیشین، در این مرحله در مرتبه عقل منعکس می شود. بعد از طی سه مرحله یاد شده و تشکیل دستگاہی به نام ذهن، نفس قدرت ایفای نقش فاعلیت را در فرایند شناخت پیدا می کند. ادراک در فلسفه ملاصدرا دارای دو مرحله است: **اتحاد ماده و صورت (قوس صعود)**: اولین مرحله ادراک در فلسفه ملاصدرا را می توان مقام "کثرت در وحدت"، "انفعال نفس"، "مقام بساطت و علم حضوری"، مرحله "اتحاد ماده و صورت" و "وحدت عالم و معلوم" نامید. در این مرحله، عقل فعال که همچنین مبدا فاعلی و وجودی نفس است، مخرج نفس از قوه به فعل در صورت های ادراکی است. تحول جوهری نفس و سپس مشاهده مثل و علم حضوری به آنها در این مرحله از ادراک اتفاق می افتد. در این مرحله، تمام ادراکات حتی احساس نیز توسط عقل فعال نیز افزوده می شود.^۲ ملاصدرا در اولین مرحله ادراک، رابطه نفس با صور ادراکی را مانند رابطه ماده و صورت می داند. نفس مانند ماده و صور ادراکی مانند صورت است؛ لذا نفس در مرتبه حس، به منزله ماده برای صور حسی و در مرتبه خیال، به منزله ماده برای صور خیالی و در مرتبه عقل به منزله ماده برای صور عقلانی است.^۳ همچنین صور حسی، ماده برای صور خیالی و صور خیالی، ماده برای صور عقلی هستند.^۴ **اتحاد فاعل و فعل؛ قیام صدوری (قوس نزول)**: این مرحله را به نام های گوناگون نامیده اند: "مقام وحدت در کثرت"، "فعل نفس"، "مقام خلاقیت و ایجاد" و "ظهور مفاهیم و ماهیات" و مرحله "علم حصولی" و "مقام اضافه اشراقیه". بر اساس نظریه ملاصدرا نفس، در فرایند مرحله اول با صور علمیه اتحاد وجودی پیدا می کند و در اثر آن اشتداد وجودی می یابد و بر کمالات آن افزوده می شود و به سخن دیگر حرکت جوهری نفس با ادراک و آگاهی حاصل می شود و خروج تدریجی نفس از قوه به فعل و شدت یافتن فعلیت آن با اندیشه و معرفت تحقق پیدا می کند. نفس در این مرحله در هر مرتبه ای از ادراک، طبق اصل حرکت جوهری با تحول جوهری، هم مرتبه با آن قوه و متحد با آن می گردد.^۵ در فلسفه ملاصدرا علم حصولی تجلی علم حضوری نفس به خود و تحولات جوهری آن است. به عبارتی دقیق تر نفس در مرحله دوم ادراک سیر وجودی مرحله اول را به شکل تحول ذاتی و علم حضوری بود در قالب مفاهیم عقلی، خیالی و حسی انشاء می کند. در این مرحله هر صورت ادراکی در واقع فعل و اشراق نفس است. علم حصولی مربوط به این است. توجه به این نکته ضروری است که، ملاصدرا رابطه نفس با صور ذهنی را مانند رابطه فاعل و فعل می داند (قیام صدوری)، مربوط به این مرحله از ادراک (قوس نزول) است. مرحله دوم ادراک (قیام صدوری) بر خلاف مرحله اول، مربوط به فعل نفس است، نه ذات نفس. نیاز نفس به عقل فعال در مرحله اول ادراک، از جهت تحول جوهری و اخراج از قوه به فعل؛ ولی در مرحله دوم از جهت فعل و صدور مدرکات در قالب مفاهیم و ماهیات است (Rafiei, 2016).

۱. ملاصدرا، الحاشیه علی الالهیات، ص ۱۳۸

۲. ملاصدرا، اسفار، ج ۶، ص ۱۶۱

۳. ملاصدرا، اسفار، ج ۳، ص ۳۱۷ و ج ۸، ص ۱۸۱

۴. ملاصدرا، اسفار، ج ۳، ص ۳۳۱

۵. ملاصدرا، اسفار، ج ۳، ص ۳۰۰

۶. ملاصدرا، اسفار، ج ۸، ص ۲۳۴

تجرد نفس^۲ از نگاه ملاصدرا

ملاصدرا یازده دلیل برای تجرد نفس ناطقه انسانی اقامه کرده است. وی برهان اول و سوم را از اثبات تجرد تمام نفوس انسانی عاجز دانست. و برهان دوم، چهارم، پنجم، و هفتم را هم ناتمام می داند ولی برهین ششم، هشتم، نهم، دهم، و یازدهم را درست دانست و در برخی از آنها بر این بود که علاوه بر اثبات تجرد قوه عاقله، تجرد قوه خیال را هم اثبات می کنند. تقریر برهان ششم: اگر قوه عاقله نفس جسمانی بود و یا در عضوی از اعضای بدن حلول کرده بود ادراکات خود را با مشارکت محل جسمانی انجام می داد و واضح است که اگر انجام فعلی وابسته به آلت جسمانی باشد با ضعیف شدن آن آلت قوه انجام دهنده آن فعل نیز ضعیف خواهد شد و لازم می آید که قوه عاقله با ضعیف شدن بدن در سن پیری ضعیف گردد در حالی است که واقعیت خلاف آن را گواهی می دهد؛ ملاصدرا بر این است که این دلیل علاوه بر اینکه تجرد عقلی را اثبات می کند تجرد خیالی نفس و قوه خیال را هم اثبات می کند؛ چرا که در صورتی که قوای بدن ضعیف شده اند باز هم شخص ادراکات خیالی قوی ای دارد. تقریر برهان هشتم: نفس در فعل خود بی نیاز از بدن و محل جسمانی است و هرچه که در فعل خود از محل بی نیاز باشد در ذات خود نیز از آن محل بی نیاز خواهد بود پس نفس در ذات خود از محل جسمانی بی نیاز و مجرد است. بنا بر عقیده ملاصدرا این برهان علاوه بر اینکه تجرد نفس ناطقه (قوه عاقله) را اثبات می کند تجرد قوه خیال را هم اثبات می کند. تقریر برهان نهم: در این برهان تاکید بر تجرد قوه عاقله است و با بررسی برخی ویژگی های قوای جسمانی شروع می شود و با بیان این که خصوصیات در قوه عاقله وجود ندارد تجرد آن را نتیجه می گیرد. این برهان از دو مقدمه تشکیل شده است. صورت استدلال با توجه به دو مقدمه فوق بدین شکل است: اگر قوه عاقله جسمانی باشد آنگاه در اثر کثرت تعقل ضعیف گشته و تعقل ضعیف بدنبال تعقل قوی و یا برعکس محال بود لکن تالی باطل است و در اثر کثرت تعقل ضعیف نگشته و می تواند بعد از تعقل قوی تعقل ضعیف کند و برعکس؛ پس جسمانی بودن قوه عاقله باطل است. ملاصدرا بر این باور است که این استدلال تجرد قوه خیال را هم اثبات می کند چونکه قوه خیال هم مثلاً می تواند اشیای بزرگ را بدنبال اشیای کوچک تخیل کند و بر اثر کثرت تخیلات ضعیف نمی گردد. تقریر برهان دهم: مدرک حقیقی همه ادراکات، نفس است و قوای ادراکی به منزله آلات و ابزار نفس هستند؛ حال این مدرک یا از سنخ اجسام است؛ یا صورت یا عرضی است که در محل جسمانی حلول کرده است؛ یا موجودی است مجرد که نحوه ای تعلق به ماده دارد. با ابطال فرض ۱ و ۲ از طرفی و از سویی وجود مدرکی واحد که همه ادراکات را انجام می دهد، احتمال سوم مبنی بر اینکه نفس مجرد است اثبات می گردد. تقریر برهان یازدهم: صورت استدلال بدین شکل است: نفس در بازیابی کمالات زایل شده خود مکنتی بذات است و اسباب دیگری نیاز ندارد. ولی اجسام چنین نیستند و در بازیابی کمالات زایل شده خود به اسباب نیازمندند. پس نفس از سنخ اجسام نیست بلکه جوهری مجرد است (Mulla Sadra, 1981 Quoted in Momeni, 2010). هر یک از مراتب سه گانه نفس از مراتب بی شماری مانند اجزای فرضی یک حرکت تشکیل شده اند. زیرا جوهر آنها از ابتدای حدوث در یک حرکت مستمر به سمت تجرد می رود. در طی این حرکت دائمی نفس در عین گذر از حدود مراتب پایین وجود، وجود آن مراتب را حفظ می کند بنابراین، تجرد عقلی و یا برزخی نفس بدین معنا نیست که نفس تبدیل به امر مجردی می شود بلکه برقراری ارتباط و اتصال قوی با امر مجردی می باشد که موجب تجرد آن در عین حفظ مراتب پیشین است (Mousavi and Javadi, 2011).

۱. تجرد در لغت به معنای خالی و برهنه کردن است. در فلسفه مقابل مادی به کار می رود. ملاصدرا برای تجرد، سه مرتبه قائل می گردد که عبارت است از: مرتبه ی تجرد خیالی، مرتبه تجرد عقلی، مرتبه فوق تجرد عقلی (کاکایی، بی تعب، ۱۳۹۱).

۲. بدین ترتیب که آنچه در خارج اصیل است وجود است (اصالت وجود) و این وجودات حقایق متباین نیستند بلکه حقایق دو مراتبند (تشکیک وجود). میان مراتب وجود گسیختگی و انقطاع نیست، بلکه پیوندی وجودی برقرار است و نفس می تواند مراحل نازله وجود را طی کرده به مراتب عالیہ برسد (حرکت جوهری). مرتبه نازله وجود "ماه" و مرتبه عالیہ آن "تجرد تام عقلی" نام دارد. بنابراین، نفس انسان مقام معینی ندارد و مانند سایر موجودات که در هستی درجات معینی دارند، نیست. یعنی وجود ضعیف در بستر حرکت جوهری به وجود شدید تبدیل می شود (اشتداد وجود).

مروری بر ادبیات پژوهش

Najmabadi and Dehbashi (2020) پژوهشی با عنوان "آگاهی و خودآگاهی از منظر کانت و ملاصدرا" پرداختند. علم در حکمت صدرا چیزی جز حضور چیزی نزد موجود درک کننده نیست. کاملترین مصداق حضور از نظر این مکتب، علم حضوری انسان به خود است که در آن، عالم و معلوم وحدت دارند. بنابراین از نظر حکمت صدرا، معرفت به خود، در فلسفه جایگاه رفیعی دارد.

Rahmati (2019) پژوهشی با عنوان "اثربخشی مهارت های فراشناختی بر توانایی های شناختی و سبک های یادگیری دانش آموزان نارساخوان" پژوهش با هدف اثربخشی مهارت های فراشناختی بر توانایی های شناختی و سبک های یادگیری دانش آموزان نارساخوان انجام شد. نتایج نشان داد مهارت های فراشناختی بر توانایی های شناختی و سبک های یادگیری موثر بوده است. در نتیجه مهارت های فراشناختی به عنوان یک روش موثر، مفید و زود بازده در توانایی های شناختی و سبک های یادگیری دانش آموزان نارساخوان خوان است.

Alipour (2019) در پژوهشی با عنوان "حکمت متعالیه در اندیشه صدرالمتالهین" پرداخته و بیان می دارد، حکمت از دیدگاه ملاصدرا به دو نوع اصلی تقسیم می شود: حکمت مشهور و حکمت ایمانی یا متعالیه. حکمت متعالیه، حقیقتی دو ساحتی است: ساحت شهودی و کشفی، و ساحت عقلی و برهانی. لازمه دو ساحتی بودن حکمت متعالیه، توجه به کشف و شهود در کنار عقل و برهان است.

Ebrahimzadeh and Rezaei Sharifabadi (2015) پژوهشی با عنوان "آموزه های نظریه اجتماعی - شناختی در بازیابی اطلاعات" پرداخت. نظریه اجتماعی - شناختی که توسط یورلند و البرچتسن معرفی شده است، رسم متداول در دیدگاه شناختی سنتی را وارونه کرده است. نظریه اجتماعی - شناختی کاربران اطلاعات را در تعلقاتشان به فرهنگ های مختلف، ساختارهای اجتماعی مختلف و حوزه های گوناگون دانش مد نظر قرار می دهد. از اینرو هدف مقاله، توضیح چگونگی کاربرد نظریه اجتماعی - شناختی در بازیابی اطلاعات می باشد. نتیجه این پژوهش نشان داد که دیگر نمی توان فقط از طریق دیدگاه شناختی سنتی به بررسی مسائل مربوط به بازیابی اطلاعات، ربط و رفتار اطلاع یابی پرداخت و لازم است تا تمامی عوامل دخیل در نظریه اجتماعی - شناختی در مطالعات مربوط به این حوزه ها مورد بررسی قرار گیرد.

Majidi (2017) در پژوهشی با عنوان "تحلیل و نقد جایگاه و کاربرد رویکردهای شناختی در علوم اطلاعات" بیان داشته است که رویکرد شناختی بر جریان تحقیقات و حل مسائل علوم اطلاعات مؤثر بوده است. حوزه بازیابی اطلاعات نسبت به سایر حوزه ها به نحو گسترده، از رویکرد شناختی تأثیر پذیرفته است. علیرغم مزایا و نتایج مؤثری که رویکرد شناختی کلاسیک در پژوهش های اطلاعات داشت، ولی با انتقاداتی روبرو شد. این انتقادات به ظهور رویکرد شناخت- اجتماعی در علوم اطلاعات منجر شد. در این رویکرد، بافت و شرایط اجتماعی کاربر در تعامل با سیستم اطلاعاتی اهمیت یافت. علوم اطلاعات نیازمند چهارچوب های نظری یکپارچه است که بتواند عناصر رویکرد اجتماعی و نیز شناختی را با هم در جهت حل مسائل تحقیق خود به کارگیرد. رویکرد شناختی می تواند برای مطالعه مفاهیم و فرایندهای متعددی که در توزیع اطلاعات، پخش و انتقال آن حیاتی هستند، مورد استفاده قرارگیرد. همچنین مهم است که استفاده از علوم شناختی به حوزه های دیگر علوم اطلاعات گسترش یابد و دامنه مطالعات چند بعدی توسعه یابد.

Rezazadeh and Musa Khani (2018) پژوهشی با عنوان "فلسفه ی ملاصدرا و نظریه ی معنا؛ کاوشی معناشناختی در برخی دلایل نظریه ی وجود ذهنی" پرداختند. به نظر می رسد که نظریه ی معنای ملاصدرا قرابت زیادی با نظریات تصویری معنا دارد؛ چون مطابق پیش فرض های ملاصدرا در ادله وجود ذهنی، معنای یک گزاره، همان تصور یا تصدیقی است که گزاره بر آن دلالت دارد؛ معنا، موجودی ذهنی است؛ الفاظ برای معانی وضع شده اند؛ زبان، تصویر عالم واقع است.

Rafiee (2016) پژوهشی با عنوان "مراحل ادراک در فلسفه ملاصدرا" پرداخت. دیدگاه ملاصدرا درباره معرفت شناسی در میان فیلسوفان مسلمان جایگاه خاصی دارد؛ زیرا دیدگاه وی محل تلاقی معرفت شناسی و هستی شناسی است. توجه به دو مرحله ای بودن ادراک نزد ملاصدرا و بررسی جایگاه بحث اتحاد عالم و معلوم در مراحل ادراک و نحوه ظهور علم حصولی در این فرآیند راهگشای بسیاری از مسائل است.

Peer and Ahmadi Aframjani (2015) در پژوهشی با عنوان "ملاصدرا و معناشناسی" پرداخته، دگرگونی فلسفه اصالت وجود، ظهور هر گونه شباهت ظاهری میان معناشناسی معاصر و معناشناسی صدرایی را باید به دیده تردید نگریست.

Nejati (2014) پژوهشی با عنوان "پرسش نامه توانایی های شناختی: طراحی و بررسی خصوصیات روان سنجی" پرداخت. فعالیت های روزانه نیازمند توانایی های شناختی است و نقص این توانایی ها با بررسی این فعالیت ها قابل شناسایی است. هدف این از این پژوهش، طراحی یک آزمون پرسش نامه ای برای سنجش توانایی های شناختی و بررسی خصوصیات روان سنجی آن است. تحلیل عاملی اکتشافی، هفت عامل حافظه، کنترل مهارتی و توجه انتخابی، تصمیم گیری، برنامه ریزی، توجه پایدار، شناخت اجتماعی و انعطاف پذیری شناختی را از آزمون استخراج کرد. توانایی شناختی افراد با بررسی دقیق فعالیت های روزانه نیازمند توانایی شناختی قابل ارزیابی است.

Fayyazi, Malekzadeh, Pashaei (2013) در پژوهشی با عنوان "چیستی معنا" معنا همانی است که مفهوم از آن حکایت می کند و مصداق بدان قید می زند و واقع به آن عینیت می بخشد و لفظ هم برای آن وضع می گردد. معنا اصل است و مفهوم و مصداق و واقع فرع آن و معنا بر همه آنها تقدم رتبی دارد.

Behzadi (2012) quoted by Mason, Boldrain, Ariali, (2010) در پژوهشی با عنوان "تاملی بر نقش باورهای معرفت شناختی در بازیابی اطلاعات و رفتار اطلاع یابی" آورده است که، کاربران باورهایی را پیرامون ساخت دانش و نحوه نگرش به آن دارند، آنها این دیدگاه ها را در مواجهه خود با نظام های بازیابی اطلاعات بروز می دهند. و هر روز باورهای معرفت شناختی پیرامون ماهیت دانش و در زمان مواجهه شدن با اطلاعات دارند و بر مبنای همین باورهای معرفت شناختی خویش به اطلاعات می نگرند.

Sadoughi et al (2011) در پژوهشی با عنوان "تعامل در بازیابی اطلاعات و واکاوی های مدل های آن" پرداخته است. در این پژوهش، نگاهی به چیستی تعامل، در اطلاعات داشته است و تاکید می کند فرآیند جست و جوی اطلاعات، فرایندی تعاملی است، زیرا کاربر بر فرایند جستجو کنترل دارد و در این مسیر، دست به انتخاب می زند. اما مشکل اصلی در حوزه بازیابی اطلاعات و تعامل انسان و رایانه (نظام اطلاعاتی) که هنوز هم محسوس و ملموس است، فقدان مدل هایی است که بتواند در بازنمایی دقیق فرایندهای تعاملی، به مثابه آئینه ای تمام نما جامعیت داشته باشند.

Sajedi (2011) در پژوهشی با عنوان "هستی شناسی معنا"، حقیقت معنا چیست؟ مقوله ای ذهنی است یا خارجی؟ و یا امری متفاوت با آن دو؟ چه رابطه ای است میان معنا و کاربرد؟ انجام داده است.

Arbitration and Salari (2011) پژوهشی با عنوان "نظریه اجتماعی و محیط استفاده از اطلاعات نقش ساختار و کنش در شکل گیری رفتار و الگوی اطلاع یابی" پرداختند. تعیین چگونگی پیوند میان عاملیت و ساختار امری بسیار مهم در مطالعات علوم اجتماعی و شناخت جهان است. نظریه های اجتماعی برای فهم پدیده های اجتماعی تبیین های متفاوتی بدست داده اند. نظریه ساخت یابی گیدنز با درک دوسویگی عاملیت و ساختار بر این باور است که ساختار به عنوان یک نظم جهانی بر رفتار افراد جامعه تاثیر می گذارد و یک کردار اجتماعی شکل می گیرد. مفهوم استفاده از اطلاعات ارائه شده توسط تیلور مبتنی بر نظریه ساخت یابی است. محیط استفاده از اطلاعات، بافت اجتماعی یا محیطی است که در درون آن افراد زندگی و کار می کنند. در این مطالعه الگوهای رفتار اطلاع یابی بر پایه نظریه ساخت یابی و مفهوم محیط استفاده از اطلاعات تحلیل شده اند.

حاصل تحلیل‌ها نشان داد که استفاده از منابع اطلاعاتی بدون ملاحظه بافت اجتماعی و سازمانی آن نمی‌تواند به روشنی درک شود، زیرا بافت زمینه‌ظهور، طراحی، اجرا و استفاده از نظام اطلاعاتی است.

Bouzarinejad (2011) پژوهشی با عنوان "جایگاه انسان نزد ملاحظه‌ها" پرداخت. در اندیشه صدر، انسان در قوس صعودی هستی و بعد از ایجاد عوالم نباتی و حیوانی پا به عرصه وجود می‌گذارد و علاوه بر داشتن ویژگی‌های این عوالم، از مراتب بالاتر هستی نیز بهره‌مند است. به همین دلیل می‌توان انسان را خلاصه عوالم وجود نامید. در این صورت، انسان تجلی کلیه اسمای خداوند خوانده می‌شود و در نتیجه، انسان کامل، مظهر اعلا و اشرف تمام صفات خداوند است.

Sharif (2010) پژوهشی با عنوان "تحلیلی بر ذخیره و بازیابی اطلاعات در پرتو نظریه‌های معنایی" پرداخت. مفاهیم و معنا از مقوله‌های اصلی علم اطلاع‌رسانی هستند و به حوزه معنی‌شناسی ارتباط می‌یابند. این مقاله با هدف تمرکز بر نظریه‌های معنایی و بیان تأثیر مستقیم و غیرمستقیم آن بر مطالعه موضوعاتی در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی نگارش یافته است. به این منظور برخی از نظریه‌های معنایی - نظریه ارجاعی، نظریه انگاره‌ای، نظریه گزاره‌ای و نظریه حوزه‌های معنایی - و گوشه‌ای از تأثیر آن نظریه‌ها بر این حوزه مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین معنا در فرایند ارتباطی، اهمیت اشتراک در معنی و بافت غیر زبانی در درک معنی مورد تأکید قرار گرفت. در ادامه نظریه تحلیل حوزه یورلند با تأکید بر امکان ساخت و توسعه ابزارهای بازنمون دانش با این رویکرد، به عنوان یک نمونه‌ی قابل طرح در حوزه بازنمون، مورد اشاره قرار گرفته است. Hassanzadeh and Rezazadeh (2008) پژوهشی با عنوان "ارزیابی ربط در نظامهای ذخیره و بازیابی اطلاعات از رهیافت شناختی" پرداختند. فرایند شناخت کاربر به عنوان جستجوگر اطلاعات در یک نظام ذخیره و بازیابی اطلاعات، می‌تواند تأثیر زیادی بر ارزیابی او از ربط داشته باشد. مقاله حاضر پس از بیان شرحی مختصر از روانشناسی شناختی و ربط و ارزیابی آن، حوزه‌های شناختی کاربر را که بر ارزیابی ربط تأثیرگذار هستند، بررسی می‌نماید. این حوزه‌ها «ادراک»، «توجه» و «قضاوت» را در بر می‌گیرد.

Davarpanah (2008) در طی پژوهشی با عنوان "رتباط علمی: نیاز اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی". پرداخت. نظام ارتباطی به منزله‌ی شبکه‌ی عصبی علم است که محرک‌هایی را دریافت و آن‌ها را به بخش‌های مختلف پیکره‌ی علم منتقل می‌کند. اساساً علم دارای ویژگی‌های اشتراک و پراکندگی است و بر همین مبنا نیز رشد می‌یابد. از این رو فعالیت‌های علمی هر فرد زمانی هویت و اهمیت می‌یابد که به جامعه‌ی علمی عرضه و در آثار و مطالعات دیگران متجلی شود، و با تحلیل‌های فردی دیگران در آمیزد تا سرانجام بر ذخیره‌های دانش افزوده گردد. بنابراین ارتباط اساس و ماهیت علم است.

Khaloei (2008) در پژوهشی با عنوان "مروری بر مدل‌های بازیابی اطلاعات"، طراحی هر نظام ذخیره و بازیابی اطلاعات را، در بازیابی اطلاعات مرتبط و ربط را زیربنای طراحی و ارزیابی این نظام‌ها می‌داند و در نهایت تلاش برای افزایش ربط یعنی تطابق بین نیاز کاربر و پاسخ نظام‌های بازیابی اشاره می‌کند.

Davarpanah and Ramezani (2005) پژوهشی با عنوان "مفهوم ربط" پرداختند. ربط اساساً دارای ماهیتی پویا، چند بعدی، و پیچیده است. پویا بودن ربط اشاره به آن دارد که استنباط‌های به عمل آمده از ربط یک مدرک اطلاعاتی، در طول زمان، حتی توسط یک کاربر واحد، دستخوش تغییر می‌گردد. چند بعدی بودن ربط نیز بیانگر آن است که ربط می‌تواند توسط کاربران مختلف به گونه‌های متفاوت ارزیابی شود.

Gznyi (2002) در پژوهشی با عنوان "سازماندهی اطلاعات در نظام‌های بازیابی اطلاعات" پرداخته، هر نظام بازیابی اطلاعات دارای یک مبنای خاص برای تجزیه و تحلیل اطلاعات است. بدون یک سازماندهی بهینه اطلاعات، بازیابی اطلاعات به صورت کامل و دقیق صورت نخواهد گرفت.

Reijo (2018) پژوهشی تحت عنوان "مدل پیشگام برای تعامل اطلاعات در زمینه جستجوی اطلاعات و بازیابی" به تبیین مسائل مفهومی رفتار اطلاعات با رویکرد تعامل اطلاعات در زمینه جستجوی پرداخته است. Li Si et al (2017) در پژوهشی با عنوان "تحلیل تجربی از رفتار کاربر در بازیابی اطلاعات چند زبانه" به درک رفتار اطلاعات کاربر در هنگام بازیابی اطلاعات چند زبانه پرداخته است. و کاربران زبان خود و ابزار جستجو را برای بازیابی مورد استفاده قرار می دادند. Yuan & Belkin (2014) در پژوهشی با عنوان "استفاده از مدل های گفت و گو جستجوی اطلاعات در سیستم تعاملی بازیابی اطلاعات" به توصیف یک ساختار گفتمان در یک سیستم آزمایشی بازیابی اطلاعات پرداخته است.

روش پژوهش

تحلیل مبتنی بر قیاس، نظریه ها و ادبیات موجود در یک زمینه می تواند به پیش بینی متغیرها و روابط میان آنها کمک کند. از این رو، می توان فرایند مطالعه را به شکلی ساخت یافته تر و با بهره گیری از این دیدگاه های پیش بینی هدایت کرد. دیدگاه های موجود به ما کمک می کند که به تعریف عملیاتی مفاهیم مورد نظر دست پیدا کنیم. این تعریف عملیاتی، مقولات مورد نیاز پژوهش را فراهم می آورد. تعریف عملیاتی از صفات مستتر در هر متغیر تشکیل شده و این صفت ها باید جامع و مانع باشد (Tabrizi, 2013). گاه نظریه یا تحقیقات قبلی درباره یک پدیده مطرح اند که یا کامل نیستند یا به توصیف های بیشتری نیازمندند. در این حالت محقق کیفی، روش تحلیل محتوا با رویکرد جهت دار را بر می گزیند. این روش را معمولاً بر اساس روش قیاسی متکی بر نظریه طبقه بندی می کنند که تمایزات آن را با دیگر روش ها بر اساس نقش نظریه در آنهاست. هدف تحلیل محتوای جهت دار معتبر ساختن و گسترش دادن مفهومی چارچوب نظریه و یا خود نظریه است (Iman and Noshadi, 2011).

پژوهش حاضر از نوع هدف بنیادی به روش تحلیل محتوا کیفی قیاسی (تحلیل محتوا کیفی با رویکرد جهت دار) است. ابزار گردآوری اطلاعات و دانش از طریق گردآوری و مطالعه اسناد کتابخانه و منابع دیگر، در پایگاه های اطلاعاتی و طی مراحل زیر انجام شده است:

در مرحله اول رفتارهای اطلاعاتی بلکین، اینگورسن و ساراسویک، اصول حکمت متعالیه و اقامه و اثبات تجرد نفس (تجرد مثالی انسان)، مراتب درجات عقل، مراحل ادراک از نگاه ملاصدرا به عنوان واحد تحلیل مشخص شد. در مرحله دوم شناسایی متغیرها یا مفاهیم اصلی واحد تحلیل. در مرحله سوم: رمز (کد) به عنوان واحد معنای متغیرها تعریف و توصیف گردید. در مرحله چهارم: رفتارهای اطلاعاتی بلکین، اینگورسن و ساراسویک اصول حکمت متعالیه و اقامه و اثبات تجرد نفس (تجرد مثالی انسان)، مراتب و درجات عقل، مراحل ادراک از دیدگاه ملاصدرا به صورت هدفمند بر اساس مرتبط بودن به مساله و هدف پژوهش، برای عمق بخشیدن به درک مفاهیم، به عنوان مقوله مورد مطالعه قرار گرفت. مرحله پنجم: فرایند ارتباط بین منطقه محتوایی شامل رفتارهای اطلاعاتی بلکین، اینگورسن و ساراسویک اصول حکمت متعالیه و اقامه و اثبات تجرد نفس (تجرد مثالی انسان)، مراتب و درجات عقل، مراحل ادراک از دیدگاه ملاصدرا به شیوه قیاسی انجام شد. در مرحله ششم: تحلیل و نتایج به صورت یافته پژوهش به عنوان تم (مفاهیم) گزارش شده است. روایی و پایایی پژوهش حاضر بر مبنای قابلیت اعتبار و اطمینان پژوهش های گذشته است.

یافته ها

پاسخ به پرسش پژوهش: تبیین فلسفی توانایی های شناختی رفتارهای اطلاعاتی بازیابی تعاملی اطلاعات ایزودی (رویدادی) بلکین؛ شناختی اینگورسن؛ چند سطحی ساراسویک بر اساس تجردمثالی انسان چگونه است؟

ابتدا به منظور تبیین توانایی های شناختی رفتارهای اطلاعات بازیابی تعاملی اطلاعات منطقه محتوایی اصول حکمت متعالیه، تجرد نفس، درجات و مراتب عقل، مراحل فرایندهای ادراک از دیدگاه ملاصدرا آمده است. سپس، طی شش مرحله تبیین فلسفی توانایی های شناختی رفتارهای اطلاعاتی بازیابی تعاملی اطلاعات انجام شده است.

الف) منطقه محتوایی اصول حکمت متعالیه ملاصدرا

در جدول زیر منطقه محتوایی اصول حکمت متعالیه ملاصدرا شلمل واحد تحلیل، شناسایی متغیرها یا مفاهیم اصلی، واحد معنای متغیرها و توصیف محتوایی واحد معنا، عمق بخشیدن به درک مفاهیم به عنوان مقوله، فرایند ارتباطی به شیوه قیاسی و در نهایت تحلیل و نتایج مفاهیم.

جدول شماره ۱، اصول حکمت متعالیه ملاصدرا

Table1, Principles of Mulla Sadra's Hikmat al Muta'alyah

واحد تحلیل	شناسایی متغیرها یا مفاهیم اصلی	رمز(کد) به عنوان واحد معنای متغیرها
اصالت وجود	چون که حقیقت هر شیء همان خصوصیت وجودش است که برای آن ثابت است پس وجود در حقیقت داشتن سزاوارتر از آن شیء بلکه از هر شیء است بنابراین وجود بذاته موجود است و اشیاء دیگر غیر از وجود بالذات موجود نیستند، بلکه به سبب وجوداتی که عارض آنها می شود موجودند (Mohammad Rezaei, 2006). آنچه در عالم خارج (عالم حضوری) تحقق دارد "وجود" است و "ماهیت" به تبع وجود در خارج محقق می شود (Asadi et al, 2016). آنچه در خارج اصیل است وجود است (Ameri, 2006).	
تشکیک وجود	ملاصدرا درک این مطلب نیز که وجود قابل اشتداد است نایل آمد. او به جای این که بین شیء متحرک و شیء نامتحرک تمایز قایل شود، تمایز و اختلاف را به تمایز "مراتب تشکیکی حقیقت وجود، مرتبط ساخت، که دارای دو مرتبه است، یکی از این مراتب وجود ثابت دیگری مرتبه وجود سیال است. نتیجه این که با تشکیل دانستن حقیقت وجود به درک حرکت نایل خواهیم شد، از طرف دیگر خود حرکت نیز امر واحدی نیست که از اول تا آخر مستمر باشد، بلکه حرکت امر واحد مستمری است که دائما مراتبش موجود و فانی می شود (Kadivar and Khosh Del Rouhani, 2006). وجودات حقایق متباینی نیستند بلکه حقایق در مراتب اند (Ameri, 2006).	
حرکت جوهری	ملاصدرا در تبیین چیستی حرکت، موجود را بر حسب فرض عقلی به سه قسم تقسیم می کند: الف: که از هر جهت بالفعل است. ب: موجودی که از هر جهت بالقوه است. ج: موجودی که از جهتی بالفعل و از جهتی دیگر بالقوه است. صدرا حرکت را در موجودی که از جهتی بالفعل و از جهتی دیگر بالقوه است، امکان پذیر می داند. حرکت از نظر صدرا، خروج تدریجی شیء از قوه به فعل است؛ این حرکت، همان حالت خروج و تجدد است، نه این که حرکت چیزی باشد که به واسطه آن، خروج موجود از قوه به فعلیت صورت پذیرد. نام گذاری حرکت جوهری به این دلیل نیست که جوهر حرکت می کند، زیرا در تفکر صدرا حرکت اختصاص به وجود داشته، با ماهیت هیچ ارتباطی ندارد ولی به دلیل این که ماهیات با وجودها در خارج متحداند حرکت را می توانیم به جوهر نسبت دهیم (Kadivar and Khosh Del Rouhani, 2006) میان مراتب وجود گسیختگی و انقطاع نیست، بلکه پیوندی وجودی برقرار است و نفس می تواند مراحل نازله وجود را طی کرده به مراتب عالی برسد (Ameri, 2006).	
اشتداد وجود	مرتبه نازله وجود "ماده" و مرتبه عالی آن "تجرد عقلی" نام دارد. بنابراین انسان مقام معینی ندارد و مانند سایر موجودات است که در هستی درجات معینی دارند، نیست، یعنی وجود ضعیف در بستر حرکت جوهری به وجود شدید تبدیل می شود (Ameri, 2006).	

مؤمفی: تبیین فلسفی توانایی های شناختی کاربر در رفتارهای اطلاعاتی بازیابی...

مقوله جدول شماره ۱ نشان می دهد، از آنجایی که ملاصدرا، هستی را دارای سه مرتبه یا سه عالم وجودی که در طول یکدیگر قرار دارند، می داند. پایین ترین عالم یا مرتبه وجودی عالم اجسام یا عالم طبیعت و بالاترین عالم، عالم مجردات یا عالم عقول است. بین این دو عالم، عالم واسطه ای است که آن را عالم مثال یا عالم نفس می داند. نفس قادر به ادراک صورت های موجود در عالم سه گانه است، و به میزان مرتبه آن عالم، از مرتبه ادراکی حسی، خیال، عقل برخوردار است (Arshad Riahi and Eskandari, 2010).

ب) منطقه محتوایی تجرد نفس از نگاه ملاصدرا

در جدول زیر منطقه محتوایی تجرد نفس از نگاه ملاصدرا شامل واحد تحلیل، شناسایی متغیرها یا مفاهیم اصلی، واحد معنای متغیرها عمق بخشیدن به درک مفاهیم به عنوان مقوله، آمده است.

جدول شماره ۲، تجرد نفس از نگاه ملاصدرا

(Table 2, Immateriality of the soul/tajarode nafs from Mulla Sadra's point of view)

واحد تحلیل	شناسایی متغیرها یا مفاهیم اصلی	رمز(کد) به عنوان واحد معنای متغیرها
تجرد نفس از نگاه ملاصدرا	یازده برهان	از طریق درک طبایع و مفاهیم کلمات؛ از راه قائم به ذات بودن نفس؛ از طریق تجرد مفاهیم کلی؛ مبتنی بر صدور افعال نامتناهی از نفس؛ مبتنی بر آگاهی قوه عاقله به بدن در برخی مواقع؛ مبتنی بر عدم ضعف نفس قوای جسمانی؛ مبتنی بر عدم صدور دو اثر متضاد از فاعل جسمانی؛ از طریق بی نیازی نفس از بدن؛ از طریق تجرد قوه عاقله؛ از طریق تجرد قوای ادراکی؛ از طریق عدم نیاز نفس به واسطه بازیابی کمالات زایل شده

مقوله جدول شماره ۲ نشان می دهد، علاوه بر اثبات تجرد قوه عاقله، تجرد قوه خیال را هم اثبات می کنند. تجرد عقلی و یا برزخی نفس بدین معنا نیست که نفس تبدیل به امر مجردی می شود بلکه برقراری ارتباط و اتصال قوی با امر مجردی می باشد که موجب تجرد آن در عین حفظ مراتب پیشین است (Mousavi and Javadi, 2011).

ج) منطقه محتوایی درجات و مراتب عقل از نگاه ملاصدرا

در جدول زیر منطقه محتوایی درجات و مراتب عقل از دیدگاه ملاصدرا شامل واحد تحلیل، شناسایی متغیرها یا مفاهیم اصلی، واحد معنای متغیرها عمق بخشیدن به درک مفاهیم به عنوان مقوله، آمده است.

جدول شماره ۳، درجات و مراتب عقل از نگاه ملاصدرا

(Table 3, Degrees and levels of wisdom from Mulla Sadra's point of view)

واحد تحلیل	شناسایی متغیرها یا مفاهیم اصلی	رمز(کد) به عنوان واحد معنای متغیرها
درجات و مراتب عقل از دیدگاه ملاصدرا	عقل هیولانی	"عقل هیولانی: "مرتبه ای است که انسان استعداد پذیرفتن تمام صور معقول را دارد و این مرتبه در همه افراد انسان به طور فطرتی مشترک است.
	عقل بالملکه	و "عقل بالملکه"، معقولات اولیه ای که کلیه افراد بشر در فهم و ادراک آنها مشترک هستند) اولیات، تجربیات و متواترات) ملذذ "کل بزرگ تر از جزء ملذذ" در عقل به وجود می آید.
	عقل بالفعل	در "عقل بالفعل"، نفس انسان می تواند کلیه معقولات اکتسابی خود را بدون زحمت در ذات خویش مشاهده کند.
	عقل مستفاد	"عقل مستفاد" هم مرتبه ای است که نفس انسان بتواند معقولات خود را در عقل فعال مشاهده نماید. "عقل مستفاد را از آن جهت عقل مستفاد گفتند که نفس، آن معقولات را از ما فوق خود(عقل فعال) استفاده می کند (Bouzarinejad, 2011).

مقوله جدول شماره ۳ نشان می دهد، همان طور که عقل فعال در سیر نزولی و قوس نزولی، کمال عالم به او (انسان کامل) و غایت و نهایت اوست. هدف نهایی از ایجاد تمام موجودات محسوس، خلق انسان است و هدف و غایت نهایی از خلقت انسان، نیل به مقام عقل مستفاد و مشاهده معقولات و اتصال به ملاء اعلاست. "عقل عملی" نیز نیرویی است که انسان توسط آن می داند صنایع و آنچه مربوط به باید و نباید زندگی اوست، انجام دهد. مراتب عقل عملی برحسب استکمال، چهار قسم است. مرتبه اول، تهذیب ظاهر با اطلاعات دستورات شرع؛ مرحله دوم تطهیر قلب و زدودن صفات ناپسند؛ مرحله سوم کسب صفات خوب و مرحله چهارم فنای نفس از ذات خویش (Bouzarinejad, 2011).

د) منطقه محتوایی فرایندهای ادراکی از نگاه ملاصدرا

در جدول زیر منطقه محتوایی فرایندهای ادراکی از نگاه ملاصدرا شامل واحد تحلیل، شناسایی متغیرها یا مفاهیم اصلی، واحد معنای متغیرها و عمق بخشیدن به درک مفاهیم به عنوان مقوله، آمده است.

جدول شماره ۴ فرایندهای ادراکی از دیدگاه ملاصدرا

(Table 4, process of perception from Mulla Sadra's point of view)

واحد تحلیل	شناسایی متغیرها یا مفاهیم اصلی	رمز (کد) به عنوان واحد معنا
فرایندهای ادراکی از دیدگاه ملاصدرا	اتحاد ماده و صورت (قوس صعود)	اولین مرحله ادراک در فلسفه ملاصدرا را می توان مقام "کثرت در وحدت"، "انفعال نفس"، "مقام بساطت و علم حضوری"، مرحله "اتحاد ماده و صورت" و "وحدت عالم و معلوم" نامید. در این مرحله، عقل فعال که همچنین مبدا فاعلی و وجودی نفس است، مخرج نفس از قوه به فعل در صورت های ادراکی است. تحول جوهری نفس و سپس مشاهده مثل و علم حضوری به آنها در این مرحله از ادراک اتفاق می افتد. در این مرحله، تمام ادراکات حتی احساس نیز توسط عقل فعال نیز افاضه می شود. ^۲
	اتحاد فاعل و فعل (قوس نزول)	این مرحله را به نام های گوناگون نامیده اند: "مقام وحدت در کثرت"، "فعل نفس"، "مقام خلاقیت و ایجاد" و "ظهور مفاهیم و ماهیات" و مرحله "علم حصولی" و "مقام اضافه اشراقیه". نفس در این مرحله در هر مرتبه ای از ادراک، طبق اصل حرکت جوهری با تحول جوهری، هم مرتبه با آن قوه و متحد با آن می گردد. ^۳ در فلسفه ملاصدرا علم حصولی تجلی علم حضوری نفس به خود و تحولات جوهری آن است. به عبارتی دقیق تر نفس در مرحله دوم ادراک سیر وجودی مرحله اول را به شکل تحول ذاتی و علم حضوری بود در قالب مفاهیم عقلی، خیالی و حسی انشاء می کند (Rafiei, 2016).

مقوله جدول شماره ۴ نشان می دهد، ملاصدرا رابطه نفس با صور ذهنی را مانند رابطه فاعل و فعل می داند (قیام صدوری)، این مرحله از ادراک (قوس نزول) است. مرحله دوم ادراک (قیام صدوری) بر خلاف مرحله اول، مربوط به فعل نفس است، نه ذات نفس. نیاز نفس به عقل فعال در مرحله اول ادراک، از جهت تحول جوهری و اخراج از قوه به فعل؛ ولی در مرحله دوم از جهت فعل و صدور مدرکات در قالب مفاهیم و ماهیات است (Rafiei, 2016).

^۱ صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۹۸۱). الشواهد الربوبیه. ج. ۲. تصحیح سید جلال الدین آشتیانی. مشهد: مرکز الجامعی للنشر.

^۲ صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۳۸۰). المبدأ و المعاد، تحقیق سید جلال الدین آشتیانی. قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ج سوم.

^۳ ملاصدرا، اسفار، ج ۳، ص ۳۱۷ و ج ۸، ص ۱۸۱

^۴ ملاصدرا، اسفار، ج ۸، ص ۲۳۴

مؤمنی: تبیین فلسفی توانایی های شناختی کاربر در رفتارهای اطلاعاتی بازیابی...

تبیین فلسفی توانایی شناختی رفتار اطلاعاتی بلکین در بازیابی تعاملی اطلاعات بر اساس تجرد مثالی انسان

در جدول زیر منطقه محتوایی رفتار اطلاعاتی بلکین شامل مرحله اول: واحد تحلیل، مرحله دوم: شناسایی متغیرها یا مفاهیم اصلی، مرحله سوم: واحد معنای متغیرها و توصیف محتوایی واحد معنا، مرحله چهارم: عمق بخشیدن به درک مفاهیم به عنوان مقوله با تاکید بر توانایی های شناختی، مرحله پنجم: فرایند ارتباط به شیوه قیاسی، مرحله ششم: تحلیل مفاهیم بر اساس تجرد مثالی ملاصدرا آمده است.

جدول شماره 5، رفتار اطلاعاتی اپیزودی (رویدادی) بلکین در بازیابی اطلاعات

(Table 5, Belkin's episodic (event) information behavior in information retrieval)

مرحله اول	مرحله دوم	مرحله سوم
واحد تحلیل	شناسایی متغیرها یا مفاهیم اصلی	رمز(کد) به عنوان واحد معنای متغیرها
رفتار اطلاعاتی بلکین	کاربر	وجوه موقعیتی و شناختی استفاده کننده
	تعامل	قضاوت، استفاده، جست و جو، تفسیر، اصلاح
	فرایند بازیابی اطلاعاتی	بازنمون، نمایش، تجسم، مقایسه، رهبری

مرحله چهارم: عمق بخشیدن به درک مفاهیم به عنوان مقوله با تاکید بر توانایی های شناختی

اگر نظام بازیابی اطلاعات را نظامی در نظر بگیریم که هدف آن پشتیبانی موثر از تعامل شخص/کاربر/استفاده کننده با اطلاعات باشد، لازم است حداقل بدانیم، انواع تعاملاتی که افراد درگیر آن هستند، چیست؟ چه موقعیت ها و چه بافت هایی و چه اهدافی منجر به نوع خاصی از تعامل می شود؟ چگونه ماهیت اشیاء اطلاعاتی که با آنها در تعامل است، ماهیت تعامل را تحت تاثیر قرار می دهد؟ (Belkin, 1996). تعامل میان شخص/کاربر/استفاده کننده و اجزا مختلف نظام بازیابی اطلاعات بستگی به ویژگی های استفاده کننده مانند وضعیت دانش، اهداف، وظایف، [مساله] وی دارد (Belkin, 1996 Quoted from Hariri, 2004). شخص/کاربر/استفاده کننده نقش اصلی را در راهنمایی نظام بازیابی اطلاعات، ارزشیابی قضاوت ها و تصمیم گیری در انجام و توقف کارها بر عهده دارد. بی تردید شخص/کاربر/استفاده کننده در فرایندهای تعاملی از جمله قضاوت، استفاده، جستجو، تفسیر و اصلاح درگیر است. جوهره هوش فراموش شده شخص/کاربر/استفاده کننده در نظام بازیابی اطلاعات، ناکارآمدی نظام بازیابی اطلاعات را به دنبال خواهد داشت (Belkin, 1996). بلکین معتقد است که مساله اصلی در بازیابی یا اطلاعات ریشه در چگونگی بازنمون وضعیت متناقض دانش، جنبه شناختی و نیز موقعیتی و در نهایت، رویکردی نسبت به نظام های اطلاعاتی دارد (Goodrum and Spink, 1996 Quoted in Sadoughi et al, 2011).

توانایی شناختی: هوش یا توانایی عقلی، ترکیب پیچیده ای از عواملی است که "توانایی شناختی" نامیده می شود. نمونه هایی از "توانایی شناختی" شامل توانایی های استدلال، یادآوری، فهم زبانی، و تعیین موقعیت و درک موارد بصری است. بررسی کتابخانه ای ثابت کرده است که افراد با سطوح عالی تری از توانایی های شناختی، معین، از سیستم بازیابی اطلاعات با کارایی بیشتری استفاده می کنند (Allen, 1997).

مرحله پنجم: فرایند ارتباط به شیوه قیاسی

از آنجایی که هوش و توانایی های عقلی ترکیبی از توانایی های شناختی (استدلال، یادآوری، فهم زبانی و تعیین موقعیت و درک موارد بصری) است (Allen, 1997)، می تواند نقش اصلی جوهر شخص در فرایندهای تعاملی (قضاوت، استفاده، جستجو، تفسیر و اصلاح) باشد.

مرحله ششم: تحلیل مفاهیم بر اساس تجرد مثالی انسان ملاصدرا

با توجه به نظام اندیشه ملاصدرا، که عقل اولین صادر خداوند است و عقل مرتبه ای از هستی و مجرد از ماده و بُعد است و نیز، از عقل، مرحله نفس به وجود می آید. نفس قادر به ادراک صورت های موجود در عوالم سه گانه (عالم طبیعت، عالم مثال یا نفس، عام مجردات یا عالم عقول) است. نفس این قدرت را دارد به خود توجه کند و از خود و تحولات ذاتی اتفاق افتاده در مرحله اول ادراک، صورت ذهنی بسازد و چون این صورت ذهنی، فعل و اشراق نفس است و همواره فعل نسبت به فاعل دارای کثرت بیشتر است، به شکل ماهیات و مفاهیم متجلی می شود و در نتیجه علم حصولی ساخته می شود (Rafiee, 2016). بنابراین، الگوی رفتار اطلاعاتی بلکین در بازیابی اطلاعات به دو جهان درونی فرد و برونی فرد اشاره دارد [و می گوید] که دانش ذهنی به عالم درونی فرد را اثر گرفته از عالم واقع و یا بیرون است. با توجه به تبیین فوق صورت ذهنی ساخته شده، فعل و اشراق نفس است که به شکل ماهیات و مفاهیم متجلی شده است. دریافت تصویر از عالم حصولی و عالم حضوری بر دانش درونی فرد (کاربر) تاثیر گذاشته و سپس وجهی بیرونی می یابد. در نتیجه به اطلاعات تبدیل می شود و رفتار اطلاعاتی کاربران بر اساس اثبات تجرد نفس، در ارتباط و اتصال بر امر مجرد، صورت های ذهنی ادراک شده در عوالم حسی، خیالی / مثالی، و عقلی موجب قاعده مند کردن وضعیت دانش کاربران خواهد شد و پاسخی است در توصیف چگونگی پیدایش نیازهای اطلاعاتی و وضعیت ناهماهنگی کاربر در طول حالت شناختی در موقعیت مساله ساز درک شده و فاصله ناهمگونی دانش فرد (کاربران) برجسته می شود. و نیز، موجب پشتیبانی تعامل هایی از جمله: قضاوت، استفاده، جست و جو، تفسیر، اصلاح بین وجوه شناختی و موقعیتی استفاده کننده و فرآیند سازماندهی در بازیابی اطلاعات از جمله بازنمون، نمایش، تجسم، مقایسه و راهبری می شود.

ب) تبیین فلسفی توانایی شناختی رفتارهای اطلاعاتی اینگورسن در بازیابی تعاملی اطلاعات بر اساس تجرد مثالی انسان

در جدول زیر منطقه محتوایی رفتار اطلاعاتی اینگورسن شامل مرحله اول: واحد تحلیل، مرحله دوم: شناسایی متغیرها یا مفاهیم اصلی، مرحله سوم: واحد معنای متغیرها و توصیف محتوایی واحد معنا، مرحله چهارم: عمق بخشیدن به درک مفاهیم به عنوان مقوله با تاکید بر توانایی های شناختی، مرحله پنجم: فرایند ارتباط به شیوه قیاسی، مرحله ششم: تحلیل مفاهیم بر اساس تجرد مثالی ملاصدرا آمده است.

جدول شماره ۶، رفتار اطلاعاتی شناختی اینگورسن در بازیابی اطلاعات

(Table 6, Ingorsen cognitive information behavior in information retrieval)

مرحله اول	مرحله دوم	مرحله سوم
واحد تحلیل	شناسایی متغیرها یا مفاهیم اصلی	رمز (کد) به عنوان واحد معنای متغیرها
رفتار اطلاعاتی اینگورسن	کاربر / شخص	زمینه شناختی و موقعیتی استفاده کننده
	تعامل	مجموعه ای از فرایندهای شناختی است که در درون و بین عناصر بازیابی اطلاعات اتفاق می افتد.
	فرایند بازیابی اطلاعاتی	شناسایی تشریح عناصر تعاملی شامل فرایند بازیابی اطلاعات، تنظیم های نظام ذخیره و بازیابی اشیا اطلاعاتی

مرحله چهارم: عمق بخشیدن به درک مفاهیم به عنوان مقوله با تاکید بر توانایی های شناختی رفتار اطلاعاتی اینگورسن: اینگورسن به دلیل توجه بیشتر به درک بافتی و آگاهی موقعیتی در توسعه سیستم ها مورد توجه بوده است. بافت را می توان محیطی که فرد در آن قرار گرفته و هر لحظه دارای تصویر خاصی است، تعریف کرد. (۲۰۰۱) Cool بیان می دارد، موقعیت می تواند به صورت مساله ساز یا عادی دسته بندی کرد موقعیت مساله ساز به حالت شناختی اشاره دارد که فرد با عدم قطعیت روبرو است و ممکن است به جست و جوی اطلاعات بیانجامد. در حالی که موقعیت عادی به حالتی که در آن هماهنگی درک وضعیت ناهماهنگی کاربر را که در طول حالت شناختی خود احساس می کند، برجسته می سازد. اینگورسن ۱۲ ایده اصلی در دیدگاه شناختی را در نقل قول زیر بیان می کند: "هر پردازش اطلاعاتی، ادراکی و یا نمادین، از طریق نظام مقوله بندی یا نظام مفاهیمی انجام می شود که، در ابزار پردازش اطلاعات، الگوی ادراک آن است (DeMay,1977 Quoted from Ebrahimzadeh, Rezaei Sharifabadi, 2016)

توانایی شناختی: توانایی های شناختی عبارتند از فرایندهای عصبی درگیر در اکتساب، پردازش، نگهداری و کاربست اطلاعات (Dukas, ۲۰۰۴; Quoted in Nejati, Shettleworth, 2014). توانایی های شناختی رابط بین رفتار و ساختار مغز بوده و گستره وسیعی از توانایی ها (برنامه ریزی، توجه، بازداری پاسخ، حل مسئله، انجام همزمان تکالیف و انعطاف پذیری شناختی) را در بر می گیرد (۲۰۱۳، Quoted in Nejati, Madrigal, 2008). نقص شناختی در تعامل فرد با محیط آشکار می شود؛ چه بسا فرد دارای نقص شناختی در تعامل با یک محیط فقیر از محرکها مشکلی نداشته باشد، ولی در یک محیط غنی ناتوانی شناختی او مشخص شود. از این رو، محیط بستری است که توانمندی شناختی فرد در آن تجلی می یابد (Hedden & et al, 2008 Quoted in Nejati, 2013).

مرحله پنجم: فرایند ارتباط به شیوه قیاسی

توانایی های شناختی رابط بین رفتار و ساختار مغز بوده و گستره وسیعی از توانایی ها (برنامه ریزی، توجه، بازداری پاسخ، حل مساله، انجام همزمان تکالیف و انعطاف پذیری شناختی) را در بر می گیرد. بنابراین، رفتار اطلاع یابی که شامل تعامل در سطح انتزاعی که اعمال ذهنی، نظیر قضاوت در مورد ربط داده ها یا اطلاعات بازیابی شده را شامل می شود، تجزیه و تحلیل می کند. و نیز، کاربران با طراح واره های شناختی خود، پیامدهای نیازهای اطلاعاتی خود را بهتر و مطمئن تر پیش بینی می کنند.

مرحله ششم: تحلیل مفاهیم بر اساس تجرد مثالی انسان ملاصدرا

با توجه به نظام اندیشه ملاصدرا ابتدا موجودات عقل است و انتهای آن به عاقل ختم می شود و مابین آنها منازل و مراتب قرار دارد. قوه عقل انسان به دو قسم عقل نظری و عقل عملی تقسیم می شود. بنابراین ابتدای موجودات عقل است و انتهای آنها به عاقل ختم می شود و ما بین آنها منازل و مراتب قرار دارد. قوه عقل انسان به دو قسم عقل نظری و عقل عملی تقسیم می شود. "عقل نظری" نیرویی است که انسان به وسیله آن به ادراک کلیات و شناخت آنچه هست دست می یابد. ملاصدرا از عقل هیولانی، عقل بالملکه، عقل بالفعل و عقل مستفاد به عنوان درجات عقل نظری یاد می کند. "عقل مستفاد" هم مرتبه ای است که نفس انسان بتواند معقولات خود را در عقل فعال مشاهده نماید. "عقل مستفاد را از آن جهت عقل مستفاد گفتند که نفس، آن معقولات را از ما فوق خود (عقل فعال) استفاده می کند.

با اثبات براین یازده گانه تجرد نفس، حرکت به سوی جست و جوی اطلاعات می تواند در برقراری ارتباط و اتصال با امر مجرد، موجب کنش ها از جمله نقطه شروع جست و جو گردد و پاسخی به چگونگی جست و جو کاربران و نیز، چگونگی

1. Ingwersen

2. صدرالدین صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۹۸۱). الشواهد الربوبیه. ج. ۲. تصحیح سید جلال الدین آشتیانی. مشهد: المركز الجامعی للنشر

تاثیر پذیری ساختارهای شناختی آنان در جذب اطلاعات شود. بدنبال آن، ساختارهای شناختی فرد تغییر می کند و از طریق تعاملات متعددی در محیطی که فرد در آن قرار گرفته است، توسعه می یابد. در نتیجه، بر اساس دیدگاه (۱۹۹۹) Ingwersen "اطلاعات نه تنها با ارزش معنایی کلی خود بلکه با موقعیت در بافت پیوند خورده است". می توان گفت: اطلاعات تبیین شده با اثبات تجرد نفس ملاصدرا، به صورت موقعیت مساله ساز که فرد با عدم قطعیت روبرو است و ممکن است به جست و جوی اطلاعات بیانجامد در بافتی که فرد در آن قرار گرفته و هر لحظه دارای تصویر خاصی است، پیوند بخورد و موجب تجزیه و تحلیل رفتار اطلاع یابی کاربران و تفاوت در ساختارهای شناختی آنان ایجاد شود. در نهایت، با اثبات تجرد نفس ملاصدرا، نفس قادر به ادراک صورت های موجود در عالم سه گانه (عالم طبیعت، عالم عقول و عالم نفس) و به همان میزان مرتبه آن عالم، از مرتبه ادراکی حسی، خیال و عقل برخوردار است. در نتیجه درک (حسی، خیالی، و عقلی) کنش متقابل سه جانبه رفتار، محیط و افراد را تحت تاثیر قرار می دهد و می تواند از این منظر، راهگشای بهبود و توسعه و بهره وری نظام های اطلاعاتی و بهره وری جست و جوی اطلاعات گردد. بنابراین، از آنجایی که توانایی های شناختی عبارت است از فرایندهای درگیر در اکتساب، پردازش، نگهداری، و کاربرد اطلاعات با الهام از نظام اندیشه ملاصدرا، در مورد هر پردازش اطلاعات، ادراکی و نمادین از طریق نظام مفهومی مراحل ادراک ملاصدرا در ابزار پردازش اطلاعات الگویی ادراکی آن خواهد بود. (ج) تبیین فلسفی توانایی شناختی رفتار اطلاعاتی چند سطحی ساراسویک در بازیابی تعاملی اطلاعات بر اساس تجرد مثالی انسان ملاصدرا

در جدول زیر منطقه محتوایی رفتار اطلاعاتی ساراسویک شامل مرحله اول: واحد تحلیل، مرحله دوم: شناسایی متغیرها یا مفاهیم اصلی، مرحله سوم: واحد معنای متغیرها و توصیف محتوایی واحد معنا، مرحله چهارم: عمق بخشیدن به درک مفاهیم به عنوان مقوله با تاکید بر توانایی های شناختی، مرحله پنجم: فرایند ارتباط به شیوه قیاسی، مرحله ششم: تحلیل مفاهیم بر اساس تجرد مثالی انسان ملاصدرا آمده است.

جدول شماره ۷، رفتار اطلاعاتی چند سطحی ساراسویک در بازیابی اطلاعات

(Table 7, Saraswick multilevel information behavior in information retrieval)

مرحله اول	مرحله دوم	مرحله سوم
واحد تحلیل	شناسایی متغیرها یا مفاهیم اصلی	رمز(کد) به عنوان واحد معنای متغیرها
رفتار اطلاعاتی اینگورسن	کاربر / شخص	فضای شناختی کاربر برای برقراری ارتباط با درخواست موجود
	تعامل	گفتگو میان شرکت کنندگان یعنی کاربر و نظام از طریق یک رابط
	فرایند بازیابی اطلاعاتی	کاربر(سطح شناختی، انگیزشی محیطی) رابط رایانه(سطح مهندسی، ارزشی، محتوی

مرحله چهارم: عمق بخشیدن به درک مفاهیم به عنوان مقوله با تاکید بر توانایی های شناختی رفتار اطلاعاتی ساراسویک: "تعامل" به منزله گفتگوی میان شرکت کنندگان، یعنی کاربر و رایانه، است. در قسمت کاربر، کمترین سطوح تشکیل دهنده شامل: سطح شناختی و سطح انگیزشی و سطح موقعیتی است (Sadoughi et al., 2011). به هر میزان هدفها و بینش های شناختی ما تغییر می کند یا منبع اطلاعاتی موجود اصلاح می شود، برداشت ما از ربط منابع

اطلاعاتی نیز تغییر می کند (Davarpanah, Ramezani, 2004). ربط یک مکانیزم ذاتی و درونی است که همیشه با فرایند شناخت همراه است؛ یعنی افراد به طور شهودی و به سادگی مفهوم ربط را درک می کنند. از درک شهودی ربط می توان نتیجه گرفت که ربط دارای ویژگیهای زیر است: ربط بر اساس شناخت است، ربط یک فرایند فعال است، ربط با شایستگی یا کارآمدی سروکار دارد، ربط در یک رخداد، پدیده، شیء و مفهوم یک منبع تجلی پیدا می کند. بنابراین، گفته می شود ربط اصولاً ماهیتی شهودی دارد. نویسندگانی مانند "ساراسویک" و دیگران به شهودی بودن تشخیص ربط نیز معتقدند. البته این مفهوم، به یک درک بین رشته ای از شهود و نحوه حصول آن نیاز دارد (Hassanzadeh, Rezazadeh, 2009).

توانایی شناختی: فرایند شناخت به این مسائل مربوط می شود که افراد چطور اطلاعات را درک می کنند، یاد می گیرند، به یاد می سپارند و درباره آنها فکر می کنند. روانشناسی شناختی بر روی مسائلی از قبیل اینکه افراد چگونه موضوعات مختلف را درک می کنند؛ آنها چرا برخی از واقعیتها را به خاطر می سپارند و برخی دیگر را فراموش می کنند؛ چگونه زبان جدیدی را فرا می گیرند یا چگونه برای حل مسئله فکر می کنند؛ چرا بسیاری از مردم تجربه های خاصی را به یاد می آورند ولی نام افرادی را که سالها پیش آنها را می شناخته اند، فراموش می کنند؛ این موارد، سؤال هایی هستند که با مطالعه روانشناسی شناختی پاسخ داده می شوند (Sternberg, 1996 Quoted in Solso, 1993).

مرحله پنجم: فرایند ارتباط به شیوه قیاسی

از آنجایی که فرایند شناخت به این مسائل مربوط می شود که افراد چطور اطلاعات را درک می کنند، یاد می گیرند، به یاد می سپارند و درباره آنها فکر می کنند. و از طرفی، ربط یک مکانیزم ذاتی و درونی است که با فرایند شناخت همراه است یعنی افراد به طور شهودی ربط را درک می کنند، بنابراین، ریشه ادراک شهودی است و نیز، ربط به عنوان مفهومی ادراکی در بردارنده ساختاری تعاملی و پویا است و بر این اساس می توان از وجود نظام تعاملی ربط ها سخن گفت که در لحظه های خاص و موقعیتی ویژه برای فرد دارای اهمیت است. و بنا بر نظر ساراسویک با ترکیب دو سطح نظام ها و موقعیتی موجب تقویت ربط را بدنبال خواهد داشت و در نهایت، موجب به تصویر کشیدن میانکنش ها در میان سطوح و لایه های مختلف می گردد.

مرحله ششم: تحلیل مفاهیم بر اساس تجرد مثالی انسان

هر اندیشمندی به فراخور مبانی فلسفی خود و نوع بینشی که به جهان و هستی دارد، جایگاه انسان را متفاوت از دیگران ترسیم خواهد کرد. ملاصدرا خداوند را مبدا هستی می داند خدا در اندیشه وی از تمام مراحل وجود بالاتر است و موجود دیگری بالاتر از او وجود ندارد (Bouzari Nejad, 2011). حکمت متعالیه ملاصدرا، حقیقتی دو ساحتی است: ساحت شهودی و کشفی، و ساحت عقلی و برهانی. لازمه دو ساحتی بودن حکمت متعالیه، توجه به کشف و شهود در کنار عقل برهان است که ملاصدرا چنین کرده است (Alipour, 2019). عقل انسان دارای دو بعد عملی و نظری است. براساس مقدار پیشرفت هر انسانی در یکی از این ابعاد، مراتب وجود انسان ها تفاوت دارد. انسانی می تواند به انسانیت کامل دست یابد که ابعاد نظری و عملی او در حد عالی باشد که در این مرحله با عالم عقل متحد می شود و به مشاهده حقایق عقلانی می پردازد. بنابراین موجودات از عقل شروع می شوند و به عاقل ختم می شود. جایگاه بارز انسان در اندیشه ملاصدرا از ان جهت است که همه موجودات زمینه ای بر تحقق انسان هستند و انسان نیز مقدمه ای برای اتصال به عقل فعال. بنابراین از آنجایی که فرایند شناخت به این مسائل مربوط می شود که افراد چطور اطلاعات را در می کنند، یاد می گیرند، به یاد می سپارند و درباره آنها فکر می کنند. با الهام از مبانی فلسفی ملاصدرا و اصول چهار گانه حکمت متعالیه: اصالت وجود (آنچه در عالم خارج (عالم حضوری) تحقق دارد" وجود" است و "ماهیت" به تبع وجود در خارج محقق می شود (Asadi et al, 2015). آنچه در خارج اصیل است وجود

1. Originality of existence

است (Amer,2006)، تشکیک وجود (وجودات حقایق متباینی نیستند بلکه حقایق در مراتب اند) (Amer,2006)، حرکت جوهری (میان مراتب وجود گسیختگی و انقطاع نیست، بلکه پیوندی وجودی برقرار است و نفس می تواند مراحل نازله وجود را طی کرده به مراتب عالیته برسد) (Amer,2006)، اشتداد وجود (مرتب نازله وجود " ماده " و مرتبه عالیته آن " تجرد عقلی " نام دارد. بنابراین انسان مقام معینی ندارد و مانند سایر موجودات است که در هستی درجات معینی دارند، نیست. یعنی وجود ضعیف در بستر حرکت جوهری به وجود شدید تبدیل می شود) (Amer,2006). با اثبات براهین تجرد نفس، طی یک حرکت دائمی نفس در عین گذر از حدود پائین وجود، وجود آن مراتب دیگر را حفظ می کند و با برقراری اتصال و ارتباط با امر مجرد، بر جریان و استفاده از پیام های اطلاعاتی درون و برون از هر موجودیت تعریف شده ای تاثیر می گذارد و تعیین کننده معیاری است که به واسطه آن پیام های اطلاعاتی مورد داوری قرار می گیرد. و اطلاعات فرد (کاربر) هر لحظه دارای تصویر خاصی است و نیز، درک محیط استفاده از اطلاعات برگرفته از این حرکت دائمی تجرد نفس، سهم زیادی در شناخت رفتار اطلاعاتی او در یک جامعه خواهد داشت و نتایج آن نافع برای نظام اطلاعاتی خواهد بود. و نفس قادر به ادراک صورت های موجود در عالم سه گانه است، و به میزان آن عالم، از مرتبه ادراکی حسی، خیال و عقل برخوردار است. بنابراین، ربط به عنوان مفهومی ادراکی در بردارنده ساختاری تعاملی و پویا از ارتباط با امر مجرد است که ضمن داشتن قصد در قالب یک زمینه از طریق استنباط (قیاس) حاصل می شود و با حرکت دائمی تجرد نفس، عناصر متفاوت دیگر انواع گوناگونی از ربط به وجود می آید در نتیجه، تفاوت در به تصویر کشیدن میانکشی ها در میان سطوح و لایه های مختلف به تناسب گفت و گو در ایزودها، سطوح (شناختی، انگیزشی و موقعیتی) دچار تغییر / اصلاح شده و موجب پیشرفت تعامل می گردد.

بحث و نتیجه گیری:

از آنجایی که ملاصدرا، هستی را دارای سه مرتبه یا سه عالم وجودی که در طول یکدیگر قرار دارند، می داند. پایین ترین عالم یا مرتبه وجودی عالم اجسام یا عالم طبیعت و بالاترین عالم، عالم مجردات یا عالم عقول است. بین این دو عالم، عالم واسطه ای است که آن را عالم مثال یا عالم نفس می داند. نفس قادر به ادراک صورت های موجود در عالم سه گانه است، و به میزان مرتبه آن عالم، از مرتبه ادراکی حسی، خیال، عقل برخوردار است (Arshad Riahi and Eskandari,2010). از طرفی، انسان علاوه بر داشتن قوای نباتی، حیوانی قابلیت دریافت عقل را دارد و از عقل، مرتبه نفس به وجود می آید. ملاصدرا با تکیه بر چهار اصل (اصالت وجود، تشکیکی وجود، حرکت جوهری و اشتداد وجود) به تبیین چگونگی حصول تجرد در نفس پرداخته است. وی با یازده برهان، تجرد نفس ناطقه انسان را اقامه و اثبات می کند و طی یک حرکت دائمی نفس که در عین حفظ مراتب پیشین، در برقراری ارتباط و اتصال با امر مجرد است. در نتیجه، حرکت به سوی جست و جوی اطلاعات می تواند با توجه به اثبات تجرد نفس ناطقه انسان و حرکت دائمی نفس در عین حفظ مراتب پیشین در برقراری ارتباط و اتصال با امر مجرد، موجب هدایت کنش ها از جمله نقطه شروع جست و جو گردد و حلقه ای به منظور بررسی رفتار اعم از رفتار اطلاعاتی، رفتار اطلاع جویی، رفتار اطلاع یابی و رفتار استفاده از اطلاعات تصور کنیم. با تصور این تحولات در رفتارهای اطلاعاتی، راهبردهای اثربخش برای پیشبرد اطلاعات و نیز، در مفهوم سازی روشن رفتار اطلاعاتی کمک کرد و در جریان تعامل رفتارهای اطلاعاتی و نیز سطوح متفاوت از دقت و توجه در مراحل جست و جو و هم چنین، تنوع و گوناگونی رفتار اطلاعاتی امری قابل پیش بینی و مداوم دانست. و در نهایت به گونه ای که در الگوی رویدادی بلکین، وضعیت دانش

1 . Doubt of existence

2 . Ink movement

3 . Intensity of existence

کاربران قاعده مند شده؛ در الگوی شناختی اینگورسن، چگونگی جستجوی کاربران و چگونگی تاثیر پذیری ساختارهای شناختی آنان در جذب اطلاعات تفاوت ایجاد نموده؛ و نیز، در الگوی چند سطحی ساراسویک، میانکشی ها را در میان سطوح و لایه های مختلف به تصویر می کشد. پیشنهاد می گردد با توجه به منطق اصلی تمام الگوهای رفتار اطلاعاتی، رفع نیاز اطلاعاتی یک کاربر بالقوه با یک مشکل، یک موقعیت تصمیم گیری، یا یک شکاف که لازم است پر شود، چستی نیازهای اطلاعاتی آنان با اقامه و اثبات اثبات تجرد نفس صدر المتألهین (ملاصدرا) قابل توصیف بوده و برای چگونگی رفتار آنان با تاکید بر توانایی های شناختی، راهبرد تعریف کرد و در نهایت منجر به بهبود الگوهای بازیابی تعاملی اطلاعات گردد.

References

- Adhami, Azam (۲۰۰۴). A look at the models of information-seeking behavior and information-seeking behavior on the web. *Library Message*, 13 (3 and 4): pp. 43-51.
- Alipour, Mohammad Sadegh (2019). "Hikmatul motalyeih in the Thought of Sadr al-Mutallahin Quarterly of Sadra Kheradnameh. 94. 87-102.
- Allen, Bryce; Allen, Gillian (1997). Cognitive ability of librarians and university library clients. Translated by Mohammad Reza Ghaneh. *Information Quarterly*. (3) 11.p. 58- 63.
- Ameri, Wahida (2006). An analytical study of the tajarod-e-nafs by three great Muslim philosophers (Ibn Sina, Sheikh al-Ishraq, Mulla Sadra).
- Arshad Riahi, Ali; Eskandari, Hamidreza (2011). The stages of self-evolution from Mulla Sadra's point of view. *Religious anthropology*. (24) 7. Pp. 141-125.
- Audunson, R. (1999). Can institutional theory contribute to our understanding of information seeking behaviour. In *Exploring the contexts of information behaviour* (pp. 67-81).
- Behzadi, Hassan (2013). Reflections on the role of epistemological beliefs in information retrieval and information retrieval behavior. *Quarterly Journal of Information Systems and Services*. (2) 1. Pp. 59-70.
- Belkin, N. J. (1996). Intelligent information retrieval: whose intelligence? *ISI*, 96, 25-31.
- Belkin, N. J., Cool, C., Stein, A., & Thiel, U. (1995). Cases, scripts, and information-seeking strategies: On the design of interactive information retrieval systems. *Expert systems with applications*, 9(3), 379-395.
- Bouzari Nejad, Yahya (2011). The place of man in Mulla Sadra. *Quarterly Journal of New Religious Thought*. (23) 6. , 174-155.
- Case, Donald (2015). *Information Search: A review of research on information seeking, information needs, and information behavior*. Translated by Zahed Bigdeli et al. Ahvaz: Shahid Chamran University of Ahvaz.
- Cool, C. (2001). The concept of situation in information science. *Annual Review of Information Science and Technology (ARIST)*, 35, 5-42.
- Davar Panah, Mohammad Reza; Ramezani, Mohammad (2005). The concept of relevance. *Journal of Informatics*. (5) 2,42-68 .
- Davarpanah, Mohammad Reza (2008). *Scientific communication: information needs and information seeking behavior*. Tehran: Dabyesh

- Davarpanah, Mohammad Reza; Salari, Mahmoud (2012). Social theory and environment of information use: the role of structure and action in the formation of behavior and pattern of information seeking. *Journal of Library and Information Science (Educational and Psychological Studies)*. (1) 1.p ۲۱-۷.
- Dukas, R. (2004). Evolutionary biology of animal cognition. *Annu. Rev. Ecol. Evol. Syst.*, 35, 347-374.
- Ebrahimzadeh, Sanam; Rezaei Sharifabadi, Saeed (۲۰۱۵). Socio-cognitive theoretical teachings in information retrieval. *Human interaction and information*, 2: pp۴۲ -۲۹ .
- Farizadeh, Zeinab; Bigdeli, Zahed (2018). The role of modeling in research on understanding the information behavior of users. *Journal of Library and Information Science Studies*. (۲۰). Pp. 1-22.
- Fayazi, Gholamreza; Malekzadeh, Hadi; Pashaei, Mohammad Javad (2013). What is the meaning. *Journal of Religion of Wisdom*. 5 (16). Pp.160-125.
- Ghazni, Ali (2002). Organizing information in an information retrieval system. *Library and Information Quarterly*. (۱) ۴. Pp. ۹۵-۷۰.
- Hariri, Najla (2005). Relevance in traditional model and interactive information retrieval models. *Informatics*. (۱) ۲. P. ۱۱۳-۹۱.
- Hassanzadeh, Mohammad; Rezazadeh, Elham (2009). Evaluation of relevance in information storage and retrieval systems from a cognitive approach. *Library and information*. (2) .11.p 53-70.
- Hedman, Jenny (2005). "ICT and the shaping of information seeking expertise" in 108 *Education and Training with Library Theory and Research Division VII Education and Research On librarians' occupational identities*. Sweden: Boras.
- Hmtae, Hassan; Ahmadi Afarmajani, Ali Akbar (۲۰۱۵). Mulla Sadra and semantics. *The Wisdom of Secrets*. (2) 6.p.142-120.
- Iman, Mohammad Taqi; Noshadi, Mahmoud Reza (2012). Qualitative content analysis. *Research Quarterly*. (2) 3. Pp. 44-15.
- Ingwersen, P. (1996). Cognitive perspectives of information retrieval interaction: elements of a cognitive IR theory. *Journal of documentation*, 52(1), 3-50.
- Järvelin, K., & Wilson, T. D. (2003). On conceptual models for information seeking and retrieval research. *Information research*, 9(1), 9-1.
- Johnson, J. D. (1997). *Cancer-related information seeking*. Hampton Press.
- Kadivar, Mohsen; Khoshdel Rouhani, Maryam (2007). The role of originality and skepticism in the theory of substantial motion. *Journal of Literature and Humanities*. (199) 49.p.153-127.
- Kafashian, Mojtaba; Fattahi, Rahmatullah (۲۰۱۱). New systems of knowledge organization: Semantic Web, ontology and tools for organizing objective knowledge. *Journal of Library and Information Science*. (۲) ۱۴.p .۶۹-۴۵.
- Kakai, Qasim; Bi Taab, Najmeh (2013). A Study of Self-Absence from the Perspective of Ibn Sina and Mulla Sadra. *Quarterly Journal of Religious Thought, Shiraz University*. (3) 12. pp. 141-131.

- Khaloei, Zahra (2008). An overview of data recovery models. *Journal of Information Processing and Management*. (50). Pp. 71-55.
- Krikelas, J. (1983). Information seeking behavior: patterns and concepts. *Drexel Library quarterly*, 19, 5-20.
- Madrigal, R. (2008). Hot vs. cold cognitions and consumers' reactions to sporting event outcomes. *Journal of Consumer Psychology*, 18(4), 304-319.
- Majidi, Akbar (2015). Analysis and critique of the position and application of cognitive approaches in information science. *Data management*. (4) 2.PP. ۵۶-۲۱.
- Malekizadeh, Fatemeh; Bigdeli, Zahed (2015). Social Cognition Theory: An Effective Approach to Obedient Behaviors. *Library and Information Research Journal*. (2) 4.pp.147-131.
- Mcbrayer, K. (2012). Bridging ridging policy-practice gap: protecting right of youth with learning dishabilles in Hong Kong. *Children and Youth Services Review*, 34, 1909-1914.
- Mohammad Rezaei, Mohammad (2006). Mulla Sadra and the originality of existence. *Quarterly of Philosophical Thoughts*. (4) 2, pp. 50-19.
- Momeni, Mustafa (۲۰۱۱). Evidence of selflessness from Mulla Sadra's point of view *Islamic Sciences Quarterly*. (18) 5. Pp. 171-149.
- Morris, r.T. (۱۹۹۷). Towards user-oriented information services. Translated by Abdul Hussein Faraj Pahlo. *Book Quarterly*.(2).PP۹۹-۷۱ .
- Mousavi, Hadi; Javadi, Mohsen (۲۰۱۱). Reflections on Sadra's theory of celibacy. *Religious anthropology*. (23) 7. Pp. 45- 29.
- Najmabadi, Isa; Dehbashi, Mehdi (۲۰۲۰). Awareness and self-awareness from the perspective of Kant and Mulla Sadra. *Quarterly Journal of Religious Thought*. 19 (2).P. ۱۳۵-۱۵۰.
- Nejati, Vahid (۲۰۱۴). Cognitive Ability Questionnaire: Design and study of psychometric properties. *Cognitive Science Quarterly*. (۲)15 .P11-19.
- Nokarizi, Mohsen; Davarpanah, Mohammad Reza (۲۰۰۷). Analysis of information seeking behavior patterns. *Library and Information Quarterly*. (۲) ۹. Pp. ۱۱۹- ۱۵۲.
- Rafi'i, Hojjatullah (2016). Stages of Perception in Mulla Sadra's Philosophy. *Cognitive Philosophical Quarterly*. (۷۲). Pp. 122-97.
- Rahmati, Neda (2019). The effectiveness of metacognitive skills on cognitive abilities and learning styles of dyslexic students. *Sociology of Education*. (6),pp .۷۹-۸۶ .
- Rezazadeh, Reza; Musa Khani, Kazem (2016). Mulla Sadra's philosophy and theory of meaning; Semantic exploration of some of the reasons for the theory of mental existence. *Quarterly Journal of Philosophical Reflections*. (5) 15. Pp. 50-33.
- Sadoughi, Farahnaz; Wali Nejad, Ali; Vakilifard, Hossein; Mohammad Hassanzadeh, Hafez; Bourghi, Hamid (2012). Interact in information retrieval and analysis of its models. *Journal of Information Processing and Management*. Pp. 155-130.

- Saracevic, T. (1997, November). The stratified model of information retrieval interaction: Extension and applications. In *Proceedings of the Annual Meeting-American Society for Information Science* (Vol. 34, pp. 313-327
- Saraswick, Tafko (2003). "Information Science". Translated by Alirsha Bahmanabadi: On the Basics of History and Philosophy of Information (excerpts of articles). By the effort of Alireza Bahmanabadi. Tehran: National Library of the Islamic Republic of Iran. Pp. ۴۶۴-۴۶۳.
- Sharif, Atefeh (2010). An analysis of information storage and retrieval in the light of semantic theories. *Quarterly Journal of Educational Studies and Psychology*. (۲) ۱۰.p. ۴۷-۲۷.
- Si, L., Pan, Q., & Zhuang, X. (2017). An empirical analysis of user behavior on multilingual information retrieval. *The Electronic Library*, 35(3), 410-426.
- Solso, Robert. L.(1993). psychology of human behavior. Translated by Farhad Maher. Tehran: Arian.
- Spink, A., & Goodrum, A. (1996). A study of search intermediary working notes: Implications for IR system design. *Information Processing & Management*, 32(6), 681-695.
- Sternberg, Robert J. (1996). *Cognition psychology*. USA: Harcourt Brace College Publishers. PP.2.
- Tabrizi, Mansoura (2013). Qualitative content analysis from the perspective of deductive and inductive approaches. *Social Sciences Quarterly* (۶۴). Pp. ۱۰۵-۱۳۸.
- Widén, G., Steinerová, J., & Voisey, P. (2014, December). Conceptual modelling of workplace information practices: a literature review. In *Proceedings of ISIC: the information behaviour conference* (No. Part 1).
- Wilson, T. D. (1999). Models in information behaviour research. *Journal of documentation*, 55(3), 249-270.
- Wilson, T. January. (۲۰۰۸). Patterns for research in information behavior. Translated by Maryam Asadi and Maryam Shokfteh. *Book Quarterly*. (69). p ۲۶۸ -۲۴۳ .
- Wilson, T.D. (2000). Human information behavior. *Informing Science*, 3(2), 49-56, available at: <http://inform.nu/Articles/vol3/v3n2p49-56>. pd.
- Yamin Firooz, Musa; Nooshin Fard, Fatemeh; Siamian, Hassan (۲۰۱۳). Concepts and features of the Wilson information retrieval model: A review of the literature. *health Management*. Volume 9 (4), pp. 567-579.
- Yuan, X., & J. Belkin, N. (2014). Applying an information-seeking dialogue model in an interactive information retrieval system. *Journal of Documentation*, 70(5), 829-855.

Copyrights

© 2022, by the authors. Licensee SCU, Ahvaz, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

